УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – БИТОЛА

ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ

ВЕСНА СКЕНДЕРСКА

ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПУСТОШЕЊЕ ШУМИ ВО МАЛЕШЕВСКИОТ РЕГИОН

Магистерски труд

Скопје, Ноември, 2024

Ментор:

Проф. д-р Марина Малиш Саздовска

редовен професор на Факултетот за безбедност - Скопје

Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола

Членови на комисија:

1. Проф. д - р Светлана Николоска

редовен професор на Факултетот за безбедност - Скопје

Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола

2. Проф. д - р Фросина Ташевска Ременски

редовен професор на Факултетот за безбедност - Скопје

Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола

Датум на одбраната: ______________________

Датум на промоцијата: _____________________

Врз основа на член 43 од Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на втор циклус студии на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола, ја давам следнава

И З Ј А В А

Јас, Весна Скендерска (студент на втор циклус студии на студиската програма Криминалистика на Факултетот за безбедност - Скопје, со студентско досие бр. 738/22), под полна морална, материјална и кривична одговорност потврдувам дека мојот магистерски труд со наслов на тема „Еколошки криминал во Република Северна Македонија со посебен осврт на Пустошење шуми во Малешевскиот регион “ е самостоен, автентичен и оригинален труд.

Воедно, изјавувам дека при изработката на магистерскиот труд ги почитував позитивните законски прописи од областа на заштитата на авторското право и другите сродни права, како и интелектуалната сопственост, и не се користени реченици или делови од трудови на други автори без притоа да ги почитувам методолошките стандарди.

Датум и место — Изјавил

23.11.2024, Скопје — Весна Скендерска

____

Апстракт

Оваа теза го истражува еколошкиот криминал во Република Северна Македонија, со фокус на пустошењето на шумите во Малешевијата. Како еколошка грижа за зголемена итност, уништувањето на шумите влијае на биолошката разновидност, климатската стабилност и социо-економската благосостојба на локалните заедници. Малешевскиот регион, богат со шумски ресурси, се соочува со значително уништување на шумите предизвикано од нелегалната сеча, земјоделската експанзија и несоодветното спроведување на законот. Оваа студија ги анализира социо-економските и институционалните фактори кои придонесуваат за овие прашања, испитувајќи ја улогата на еколошките регулативи, предизвиците при спроведувањето и перцепциите на заедницата.

Преку комбиниран пристап кој вклучува анкетни прашалници за локалните власти, шумската полиција, судските претставници, невладините организации и локалните жители, истражувањето опфаќа различни перспективи за причините, влијанијата и потенцијалните решенија за уништувањето на шумите. Наодите откриваат дека иако постојните законски рамки го криминализираат уништувањето на шумите, спроведувањето останува слабо поради ограничувањата на ресурсите, корупцијата и недостатокот на координација меѓу одговорните агенции (институции). Економските притисоци, како што се сиромаштијата и високата побарувачка за производи од дрво, дополнително ја влошуваат стапката на уништување на шумите, додека локалната свест за влијанијата врз животната средина останува ограничена.

Магистерскиот труд ја нагласува потребата од посилни законски мерки, зајакнати способности за спроведување и иницијативи засновани на заедницата за ублажување на уништувањето на шумите. Препораките вклучуваат усвојување напредни технологии за следење, промовирање одржливи економски алтернативи и поттикнување поголема јавна свест. Решавањето на овие елементи може да доведе до поодржливо управување со шумите во Малешевието и да обезбеди модел за борба против еколошкиот криминал во Северна Македонија.

Клучни зборови: *еколошки криминал, пустошење шуми, уништување на шумите, Малешевиски регион, нелегална сеча.*

Abstract

This thesis investigates environmental crime in the Republic of North Macedonia, with a focus on the devastation of the forests in Maleshevia. As an environmental concern of increasing urgency, deforestation affects biodiversity, climate stability and the socio-economic well-being of local communities. The Maleševo region, rich in forest resources, faces significant deforestation caused by illegal logging, agricultural expansion and inadequate law enforcement. This study analyzes the socio-economic and institutional factors that contribute to these issues, examining the role of environmental regulations, implementation challenges and community perceptions.

Through a combined approach that includes survey questionnaires for local authorities, forest police, judicial officials, non-governmental organizations and local residents, the research captures different perspectives on the causes, impacts and potential solutions to deforestation. Findings reveal that although existing legal frameworks criminalize deforestation, enforcement remains weak due to resource constraints, corruption and lack of coordination between responsible agencies (institutions). Economic pressures, such as poverty and high demand for wood products, further exacerbate the rate of deforestation, while local awareness of environmental impacts remains limited.

The Master's thesis highlights the need for stronger legal measures, strengthened enforcement capabilities and community-based initiatives to mitigate deforestation. Recommendations include adopting advanced monitoring technologies, promoting sustainable economic alternatives and fostering greater public awareness. Addressing these elements can lead to a more sustainable management of the forests in Maleševio and provide a model for fighting environmental crime in North Macedonia.

Keywords: *environmental crime, devastation of forests, deforestation, Maleshevi region, illegal logging.*

Содржина:

ГЛАВА 1: ВОВЕД 8

1.1. Формулација на истражувачкиот проблем 8

2.2. Определување на предметот на истражувањето 11

1.3. Цел на трудот (научна, општествена, апликативна) 17

1.4. Хипотетичка рамка 19

1.5. Методологија на истражување 19

1.6. Временски период 20

ГЛАВА 2: ПУСТОШЕЊЕ НА ШУМИ 21

2.1. Поим и дефинирање на еколошкиот криминал и пустошење на шума 21

2.2. Причини за пустошење на шумите 24

2.2.1. Нелегална сеча 26

2.2.2. Корупција 28

2.2.4. Несоодветни правни рамки и спроведување 30

2.3. Состојба на пустошењето на шуми во Република Северна Македонија 31

2.3.1. Институционална поставенест и одговорности 34

2.3.2. Состојба на кривични дела 37

2.4. Пустошење шума во Малешевскиот регион 40

ГЛАВА 3: КРИВИЧНО ПРАВЕН АСПЕКТ НА ПУСТОШЕЊЕ ШУМА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 44

3.1. Поим и анализа на кривичното дело 44

3.2. Дејство на извршување на кривичното дело 46

3.3. Карактеристики на кривичното дело 48

3.4. Криминогени фактори 51

ГЛАВА 4: МЕТОДИКА НА СУЗБИВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИ КРИВИЧНИ ДЕЛА, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПУСТОШЕЊЕ ШУМА 56

4.1. Карактеристики на еколошкиот криминал и пустошење шуми 56

4.2. Оперативно-тактички мерки и истражни дејствија за сузбивање на еколошки криминал 59

4.3. Превентивни и репресивни мерки за поефикасно сузбивање на пустошење шума 61

ГЛАВА 5: БЕЗБЕДНОСЕН АСПЕКТ И СОВРЕМЕНИ ПРИСТАП НА ЗАШТИТА НА ШУМИТЕ ОД ПУСТОШЕЊЕ 65

5.1. Интеграција на безбедносни мерки во управувањето со шумите 65

5.2. Предизвици согласно СОКТА извештаите 68
5.3. Воспоставување на ефикасна еколошка антикорупција 72
ГЛАВА 6: МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЧКА РАБОТА 75
6.1. Методологија на истражување 75
6.2. Предмет и цели на истражување 76
ГЛАВА 7: РЕЗУЛТАТИ, АНАЛИЗИ И ПРОНАОЃАЊА 78
7.1. Добиени резултати од истражувањето 78
7.2. Анализи на истражувањето 96
ГЛАВА 8: ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ 99
8.1. Заклучни согледувања 99
8.2. Препораки за идно подобрување на состојбата 103
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА 106
ПРИЛОЗИ 112

ГЛАВА 1: ВОВЕД

1.1. Формулација на истражувачкиот проблем

Пустошењето на шумите, поттикнато од различни човечки активности, е критично прашање за животната средина со далекусежни последици за екосистемите, биодиверзитетот, климата и човековата благосостојба. Во контекст на еколошкиот криминал, уништувањето на шумите претставува еден од најитните предизвици и значителна закана за здравјето и одржливоста на планетата.

Генерално пустошењето на шумите се случува поради многу фактори и нелегални активности. Овие причини многу често се испреплетени со социо-економските фактори како што се сиромаштијата, недостатокот на алтернативни средства за живот, корупцијата и несоодветното спроведување на законот. Во многу случаи, мотивите водени од профит и краткорочните придобивки ги надминуваат долгорочните еколошки размислувања, што доведува до неодржливи практики кои ги деградираат шумите и екосистемите.

Влијанијата од пустошењето на шумите се широки и длабоки, што ги погодува и природните системи и човечките заедници. Губењето на живеалиштата и биолошката разновидност, нарушувањето на екосистемските услуги, ерозијата на почвата, загадувањето на водата и климатските промени се меѓу примарните последици од уништувањето на шумите. Шумите играат клучна улога во регулирањето на климата на Земјата со задржување на јаглерод диоксид и ослободување кислород, така што нивното уништување значително придонесува за емисиите на стакленички гасови и глобалното затоплување. Згора на тоа, пустошењето на шумите ја влошува деградацијата на животната средина, загубата на биолошката разновидност и социо-економските разлики, зголемувајќи ја сиромаштијата, несигурноста во храната и социјалните конфликти во погодените региони.

Организираните криминални групи често ја искористуваат нефункционалноста на институциите, корупцијата и несоодветното спроведување на законот за да се вклучат во недозволени активности кои ги уништуваат шумите и екосистемите. Конкретно, пустошењето на шуми е сеприсутен проблем во многу делови од светот, што доведува до широко распространето уништување на шумите, уништување на живеалиштата и губење

на биолошката разновидност. Освен тоа, еколошкиот криминал ја поттикнува корупцијата, го поткопува владеењето на правото и ја продолжува социо-економската нееднаквост, влошувајќи ја деградацијата на животната средина и социјалните конфликти[1].

Република Северна Македонија, сместена во срцето на Балканскиот Полуостров, има богатство на природни пејзажи, вклучувајќи густи шуми кои со векови се од витално значење за еколошкото здравје и културното наследство на регионот. Сепак, во последниве децении, пустошењето шуми во Македонија се појави како итна еколошка грижа, поттикната од комбинација на фактори кои се движат од неодржливи практики на сеча и проширување на земјоделството, до развој на инфраструктура и климатски промени. Пустошењето на шумите во Северна Македонија може да се припише на различни меѓусебно поврзани фактори. Неодржливите практики на сеча, поттикнати од побарувачката на дрва, производи од дрво и огревно дрво, доведоа до големо уништување на шумите и губење на живеалиштата. Дополнително, земјоделската експанзија, особено за пасење на добиток и одгледување култури, ги зафати шумските области, дополнително деградирајќи ги екосистемите и фрагментирани живеалишта. Развојот на инфраструктурата, вклучувајќи изградба на патишта, рударски активности и урбанизација, исто така придонесе за уништување на шумите, бидејќи природните пејсажи се расчистуваат за да се создаде пат за човечки населби и индустриски капацитети[2].

Поаѓајќи од фактот дека шумите претставуваат добра од општ интерес и природно богатство, заради што имаат и посебен третман и уживаат посебна заштита. Оттука, пустошење шуми е кривично дело инкриминирано во член 226 во Кривичниот законик во Република Северна Македонија. Тој што спротивно на пропис или наредба од надлежни органи или организации врши пренамена, сече или копачи шуми или подбелува стебла или на друг начин пустоши шума, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години. Ако ова дело е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена, сторителот ќе се казни со затвор од една до пет години, додека во сопствена шума, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна, а средствата употребени за извршување на делото законско правно ќе се одземат.

---

[1]Марина.М.Саздовска. Еколошка криминалистика, стр. 88, 2007

[2] Методија Ангелески и Борис Мургоски, Вовед во криминалистика, Факултет за безбедност, Скопје, 2017

Објект на заштита со оваа инкриминација се шумите, шумите со посебна намена, националните паркови, односно шумските насади. Под пустошење шума се подразбира: копачење на шуми, сеча на семенски стебла и насади кои не се предвидени со посебниот план; опожарување на шума; бесправна сеча на шума; лупење кора од стебла, уништување или оштетување на подмладок на шума или на садници во пошумени сечишта, голини, ерозивни и други земјишта; кастрење на стебла, собирање на листинец и други дејствија со кои се ослабува приносната сила или се загрозува опстанокот на шумата и нејзините општокорисни функции. Додека дејствието на извршување на кривичното дело е постапувањето спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи или организации, пренаменувањето, сечењето или копачењето на шума или подбелување на стебла или на друг начин пустошење шума. Потежок облик на делото е содржан во ставот 2, односно ако делото е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена[3].

Генерално, алармантна е состојбата со неконтролираната сеча на шумите во земјава. На тоа укажуваат бројни граѓански здруженија, кои се грижат за животната средина. Тие го поттикнуваат прашањето, дали Република Северна Македонија има капацитет за да го издржи овој притисок врз шумите или дали за некого се поважни десетиците милиони евра, кои според податоците од последните истражувања, легнуваат на сметките на дрвокрадците преку нелегална сеча и пустошење шума. Центарот за европски стратегии „Евротинк“ во своето истражување објавено во 2021 година, наведува дека од 2001 година наваму државата е на удар од „шумската мафија“ чија криминална активност е проценета на приближно 60 милиони евра на годишно ниво. Според овие бројки, дрвокрадците во период од 20-тина години заработиле над милијарда евра. Дополнитлно, бројни експерти посочуваат и на фактот дека постои корумпираност, несоодветно и незаконско работење од страна на ЈП „Национални шуми“ во контекст на легално исечената дрвна маса која достигнува меѓу 900.000 и еден милион метри кубни на годишно ниво. Како проблем се диференцира фактот дека институциите кои се надлежни и кои треба да понесат најголема одговорност, кога е во прашање експлоатација на шумите, меѓуресорски не се поврзани. Дополнително се истакнува и лошата кадровска и техничка

[3] Марина.М.Саздовска. Пустошење на шумите во Република Македонија. Зборник на трудови од III Конгрес на еколозите на Македонија со меѓународно учество, 06-09.10.2007, Струга, 2008

опременост за теренска работа на ЈП „Национални шуми“, при што 75% од работата на терен во ова јавно претпријатие ја вршат надворешни економски оператори, а 25% вработените. Значителен негативен аспект е и фактот што бесправното сечење на шумите во земјата не е во фукус на работата на надлежните органи, без оглед на тоа што предизвикува далекусежни негативни последици врз вкупниот еко-систем, намалување на шумскиот фонд, климатски промени, ерозија на земјиштето и намалување на кислородот на земјиштето[4].

Решавањето на проблемот уништување на шумите во Северна Македонија бара заеднички напори за решавање на основните причини и основните двигатели на уништувањето на шумите. Зајакнувањето на управувањето со шумите, спроведувањето на постојните закони и регулативи за животната средина и промовирање на одржливи практики за управување со шумите се од суштинско значење за спречување на уништувањето на шумите и промовирање на зачувување на екосистемот. Дополнително, инвестирањето во алтернативни средства за живеење, поддршката на иницијативите за зачувување базирани на заедницата и зајакнувањето на локалните заедници да учествуваат во процесите на донесување одлуки се од клучно значење за промовирање на одржливиот развој и поттикнување на отпорност на промени во животната средина. Следбено, зајакнувањето на јавната свест, поттикнувањето на еколошкото образование и мобилизирањето на колективната акција се од суштинско значење за подигање на свеста за важноста на шумите и за поддршката за напорите за зачувување кај креаторите на политиките, засегнатите страни и пошироката јавност.

2.2. Определување на предметот на истражувањето

Методиката на откривање, докажување и разјаснување на кривичното дело Пустошење шума во земјата претставува сериозен предизвик. Една од главните криминални активности поврзани со пустошењето шума во земјата е неовластеното сечење на дрвјата. Шумските крадци често користат неовластени методи за сечење на дрвја како што се користење на неодговорни методи за феллетирање и користење на незаконски алатки и опрема. Ова не само што предизвикува големи штети на шумите и околината, туку и има негативни последици за економијата и локалните заедници. Покрај

[4] Светлана Николоска. Економска криминалистика – коавтор, второ дополнето издание, Скопје, 2008

неовластеното сечење на дрвја, други криминални активности поврзани со пустошењето шума вклучуваат незаконско палење на шуми и незаконско отстранување на природни ресурси. Овие активности не само што предизвикуваат големи штети на екосистемите и биолошката разновидност, туку и можат да предизвикаат сериозни пожари и загадување на околината.

Проблемот со пустошењето шума е генерален и сеприсутен проблем во рамки на целата територија на Република Северна Македонија, вклучително и Малешевскиот регион кој претставува една природна целина која се истакнува со своето природно и културно богатство, истиот се наоѓа во источниот дел на Република Северна Македонија. Ова подрачје ги опфаќа општините Берово и Пехчево и притоа претставува една природна целина која се истакнува со своето природно и културно богатство каде што управувањето со шумите претставува долгогодишна традиција. Подрачјето од интерес претставува висорамнина во чија релјефна граница спаѓаат три планински масиви, како што се: Влаина, Малешевските Планини и Обозна. Дел од падините на планините Огражден која се протега кон север-североисток и Плачковица со правец на протегање кон исток се дел од границите на Малешевскиот регион. Правецот на протегање на Малешевските Планини е југ-југозапад кон север-североисток чиј гребен е долг 32 km. Под влијание на различните услови на месторастењата и другите еколошки фактори во регионот Малешево се формирале повеќе шумски заедници: шуми од плоскач и цер, шуми од плоскач и цер со црн бор, шуми од горун, шуми од горун и црн јасен со црн бор, секундарни црнборови шуми на букови месторастења, подгорска букова шума, горска букова шума и шибјак од модра смрека. Оттука, најчеста одгледувачка мерка во дабовиот шумски појас е примената на чиста сеча, која во голем контекст е контролирана од страна на Национални шуми и шумската полиција, но значителна е и појавата на дрвокрадење и нелегално уништување на шумите кои негативно се одразуваат на стратешкиот план на Малешевскиот регион. Токму како предмет на анализа и истражување во овој труд е земен овој регион од аспект на кривичното дело пустошење шума. Во прилог табеларен преглед на предвидена и посечена дрвна маса за периодот од 2019 до 2023 год

Година	Можен годишен етат по п.п ш.с	Планиран бруто годишен етат по п.п	% на искористеност	Техничко дрво	Огревно дрво	Вкупно нето дрвна маса	Отпад после сеча
2019	43 640	36 320	83	12 374	20 342	32 716	3 604
2020	44 933	36 199	81	14 061	18 658	32 719	3 480
2021	44 331	36 230	82	14 145	18 580	32 725	3 505
2022	44 375	35 999	81	13 118	19 336	32 454	3 545
2023	42 555	33 250	78	12 233	17 324	29 557	3 693

Табела бр.1 – Планирано производство во Државни Шуми, период од 2019-2023 година

Година	Можен годишен етат по п.п ш.с	Искористена дрвнамаса бруто годишен етат по п.п	Техничко дрво	Огревно дрво	Отпад после сеча
2019	43 640	21698	8327	12178	1193
2020	44 933	22971	8629	11992	2350
2021	44 331	19350	7386	9403	2561
2022	44 375	20620	6945	9762	3913
2023	42 555	17243	9830	17 324	3 693

Табела бр.2 - Посечена дрвна маса во државни шуми за период 2019-2023 год

Од табеларниот преглед во Табела 1 може да се видат податоците од просторното планирање на дрвна маса за легална сеча која е предвидена според годишните планови. Во Табела 2 е прикажана реализираната дрвна маса која е распределена на економски

оператори преку постапка за јавна набавка. Од прикажаните податоци и направената компарација во истите може да се констатира дека во делот предвиден како отпад по сеча се гледа дел кој остава простор за манипулации бидејќи се доделува на начин: **Договор во четири очи** со физички лица, а вооедно според одредени сознанија не кореспондира со предвидената кубатура на дрвна маса, туку драстично ги надминува количините што укажува на тоа дека дополнително се прави недозволена сеча на дрвна маса, односно Пустошење шуми со инволвираност на институциите кои свесно дозволуваат да се прави дополнителна сеча и да се транспортира оваа дрвна маса од точка А до точка Б. Оваа дрвна маса во никој случај не може да биде невидлива зошто станува збор за габаритна роба, а со тоа се дозволува одредени лица да се стекнат со нелегален принос на средства бидејки, дрвната маса која е предвидена како отпад по сеча треба да се користи исклучиво за сопствена употреба, а не за препродажба.

Напред изнесените сознанија ќе бидат подетално образложени подоцна во мојот магистерски труд. Во прилог се ставени и овие фотографии кои говорат за една нелегална активност.

Слика бр. 1 - Фотографии од приватни архиви, локација: Малешевијата и Малешевскиот регион

Еколошкиот криминал и уништувањето на шумите претставуваат значајни предизвици кои бараат итна акција на локално, национално и глобално ниво. Со справување со основните причини за уништување на шумите, борба против еколошкиот криминал, промовирање одржливо управување со шумите и поттикнување на меѓународна соработка, може да се работи кон поодржлива иднина каде што шумите се зачувани, екосистемите се заштитени и заедниците напредуваат во хармонија со природата. Императив е да се даде приоритетите на напорите за зачувување, да се зајакне управувањето со животната средина и да се мобилизира колективна акција за заштита на шумите во Малешевскиот регион и борба против еколошкиот криминал во корист на сегашните и идните генерации.

Теориско определување на предметот на истражување:

Преку теоретскито определување на предметот на истажување се прави корелација со научни теории за еколошки криминал, еколошка правда и политичка екологија. Суштината на оваа теорија и тоа како може да помогне во спроведување на пракса за борба против еколошкиот криминал и импликација на еколошката правда во Малешевијата. Иако теоријата за еколошка правда на Ричард Д. Булард се базира на основната методологија за спроведување на еколошка правда во борба против еколошкиот криминал на глобално ниво, во некои подалечни дестинации, сепак видовите на еколошки криминал, мотивите и начините на извршување се идентични како во светот, така и кај нас, дури и локално во Малешевијата. Затоа главните принципи за имплементација на еколошка правда од оваа теорија можат да се поврзат со еколошкиот криминал во Малешевијата, дирекно преку усвојување на истите модели и принципи наведени во теоријата.

Научниците за еколошка правда имаат придонес за политичката екологија, еколошкиот закон и теории за правда и одржливост. Теорија на која може да се повикаме во контекст на истражувањето е теоријата за еколошка правда според **Роберт Д. Булард - Environmental justice theory.**

Теорија за еколошка правда според Роберт Д. Булард

Еколошката правда обично се дефинира како дистрибутивна правда, која е правична распределба на ризиците и придобивките од животната средина. Некои дефиниции се однесуваат на процедуралната правда, што е правично и значајно учество во одлучувањето. Други научници ја нагласуваат правдата за признавање, што е признавање на угнетувањето и различноста во еколошките правда заедници. Капацитетот на луѓето да ги претворат општествените добра во просперитетна заедница е дополнителен критериум за праведно општество. Како и да е, преземени се иницијативи за проширување на поимот еколошка правда надвор од трите столба на дистрибуција, учество и признавање, за да ги вклучи и димензиите на самоуправниот авторитет, релационите онтологии и епистемичката правда.

Операционално определување на предметот на истражување.

Под Пустошење шуми се подразбира: копачење на шуми, сеча на семенски стебла и насади кои не се предвидени со посебниот план, опожарување на шума, бесправна сеча на шума, лупење кора од стебла уништување или оштетување на подмладок на шума или земјишта, кастрење на стебла, голини, ерозивни и други дејствија со кои се ослабува приносната сила или се загрозува опстанокот на шумата и нејзините општокорисни функции.

Дисциплинарно определување на предметот на истражување

Просторно определување на предметот на истражување е насочено кон географските граници на Малешевијата односно географското определување на Малешевските Планини, Влаина и Обозна, а дел од нив денес влегуваат во Заштитеното подрачје во категорија 5 – заштитен предел од 2021 година. Вкупната површина на„Заштитен предел – Малешево“ изнесува 11460.89 хектари.

1.3. Цел на трудот (научна, општествена, апликативна)

Генералната цел на трудот е да ги истражи и анализира криминалните аспекти и импликациите од пустошењето на шумите во Република Северна Македонија, со особен акцент на регионот на Малешевијата. Овој труд има за цел да обезбеди длабинско разбирање на различните криминални активности и однесувања поврзани со уништувањето на шумите во регионот, како и да ги испита социо-економските и еколошките влијанија од овие нелегални активности. Исто така, фокусот на истражувањето е и кон самото кривично дело „Пустошење шума“, во насока на изноѓање начини за современи и ефикасни начини за спроведување на законот и подобрување на состојбата. Посебен аспект е посветен на карактеристиките на еколошкиот криминал и криминалистичките елементи на пустошењето на шумите.

Посебните цели на трудот вклучуваат:

- Истражување на основните причини и двигатели на пустошењето на шумите во Малешевијата, вклучително и нелегална сеча, незаконско искористување на земјиште и неодржливи практики на користење на земјиштето.

- Идентификување и анализа на криминалните актери вклучени во пустошењето на шумите, вклучувајќи организирани криминални групи, диви дрвосечачи, корумпирани службеници и други засегнати страни.
- Испитување на правната и регулаторната рамка што ја регулира заштитата на шумите и зачувувањето на животната средина во Северна Македонија и проценка на ефективноста на напорите за спроведување на законот во борбата против шумскиот криминал.
- Проценка на социо-економските и еколошките влијанија од пустошењето на шумите во Малешевијата, вклучувајќи губење на биолошката разновидност, деградација на екосистемските услуги и социо-економски разлики.
- Воспоставување на нови и современи пристапи и законски методи согласно ефикасните практики на глобално ниво, во насока на подобрување на состојбата.
- Предлагање препораки и стратегии за спречување и борба против шумскиот криминал во Малешевијата, вклучително и зајакнување на спроведувањето на законот, промовирање иницијативи за зачувување базирани на заедницата и зајакнување на јавната свест и едукација за важноста на заштитата на шумите.

Севкупно, истажувањето има за цел да придонесе за разбирање на криминалните димензии на пустошењето на шуми, а воедно и да се подигне јавната свест и да се спроведува законот не само de jure туку и de facto. Ова заради фактот дека до сега не постои соодветна казнивост или истата е минимална на одредени дејствија против животната средина и здравјето на луѓето што покрај прекршочни може да носат и кривични елементи и дека е потребно обезбедување на судска заштита и судска разрешница кога ќе биде утврдена вина за да се одговори на овој важен еколошки проблем. Фокусот е ставен кон самиот закон и мерките на безбедност во насока на креирање ефикасен пристап за подобрување на состојбата со спроведување на законот, во тој контекст треба да се искористи методиката на истражување за откривање, докажување и разјаснување на еколошките кривични дела во Македонија со посебен осврт на Пустошење шума во Малешевскиот регион.

Ова истражување треба да се придонесе до :

- Продлабочувања на сознанијата за важноста на еколошкиот криминал, но и за важноста на правилно, неселективно и одговорно спроведување на казнената политика.
- Превенција и репресивно постапување кон сите структури кои не го применуваат соодветно законот во согласност со член 226 од КЗ .
- Да се посвети посебно внимание за шумите како ресурс кој треба да се негува и нивното искористување да биде исклучиво во дозволените граници, за да не се загрозува животната средина .

1.4. Хипотетичка рамка

Генерална хипотеза на ова истражување е:

Со кривичното дело пустошење шума во Малешевскиот регион на Република Северна Македонија, се нарушува природниот биодиверзитет на шумите, се врши голема материјална штета и се уништува шумскиот фонд на нелегален начин.

Посебни хипотези:

- Присуството на организиран криминал и корупција (соработка помеѓу дивите дрвосечачи, корумпирани службеници и други засегнати страни) придонесува за овозможување, помагање и извршување на кривичното дело пустошење шума во Малешевијата.
- Постои корелација помеѓу социо-економските фактори кои придонесуваат за зголемување на сиромаштијата, невработеноста и недостигот на алтернативни средства за живот и инциденцата пустошење шуми во Малешевијата.
- Начинот на спроведување на законите, постапувањето на институциите и благата казнена политика, ги охрабрува сторителите во извршување на кривичното дело Пустошење шума во Малешевијата.

1.5. Методологија на истражување

Во ова истражување ќе бидат применети искористени повеќе методи и техники за собирање на податоци, определени согласно предметот и целите на истражувањето. Концептуално, ќе бидат применети-следниве методи:

- ***Дескриптивен (описен) метод.*** Ќе се примени со цел соодветно да се опише појавата, факорите, просторните и временските димензии на истражувачкиот предмет и податоците добиени со техниките за собирање на податоци.
- ***Метод на анализа на содржина.*** Овој метод ќе се примени за да се анализираат примарните и секундарните извори на податоци, статистички евиденции на институциите, списи и сл.
- ***Логички метод.*** Ќе се примени за синтетизирање логична целина во корелација со правилата на академско пишување и потврда на генералната хипотеза.
- ***Анкета (Анкетен прашалник).*** Ќе се примени анкетата како техника за собирање на податоци, со цел собирање примарни податоци од целната група на истражувањето.

Како целна група во анкетното истражување ќе се спровере анкетирање со анкетен прашалник врз намерно избрани вработени од шумска полиција, вработени од Национални шуми, судии, обвинители, претставници од невладини организации кои вршат анализа и истражување во областа на еколошките прашања, секторски претставници од општините во Малешевијата и надворешни експерти од областа на крминалитетот со пустошење на шуми. Бројот на испитаници ќе биде соодветен и ќе одговори на научното правило за релевантност, објективност и систематичност.

Во делот на анкетното истражување ќе биде избрана контролна група – граѓани (локални жители) во местата во Малешевијата погодени од пустошењето на шумите со цел да се добијат податоци за причините за оваа појава, свеста за штетноста на појавата, ставови за превенцијата и други релевантни сознанија за истражуваната појава.

1.6. Временски период

Предметот на истражување ќе се обработи за период од 2019-2023 година, преку анализирање на кривнично-правната состојба во однос на Пустошење шума во Република Северна Македонија, со посебен осварт на Малешевијата како и пристапот на безбедносната политика кој се применува во однос на оваа проблематика.

ГЛАВА 2: ПУСТОШЕЊЕ НА ШУМИ

2.1. Поим и дефинирање на еколошкиот криминал и пустошење на шума

Еколошкиот криминал се појави како критично прашање на глобалната сцена, со далекусежни импликации за еколошката рамнотежа, економската стабилност и социјалната благосостојба. Меѓу различните форми на еколошки криминал, уништувањето на шумите се издвојува како еден од најразорните и најкомплексните предизвици. Шумите, кои сочинуваат приближно 31% од светската површина, се непроценливи резервоари на биодиверзитет, јаглеродни тонови и извори на егзистенција за милиони луѓе, особено во земјите во развој. И покрај нивното критично значење, шумите се десеткуваат со алармантна брзина, пред се поради незаконски активности кои ги прекршуваат законите и прописите за животната средина[5].

Еколошкиот криминал, особено во контекст на уништување шуми, опфаќа низа незаконски активности. Тие вклучуваат нелегална сеча, расчистување на земјиштето за земјоделство без соодветни дозволи, незаконска трговија со дрва и диви животни и навлегување во заштитените подрачја. Двигателите кои стојат зад овие злосторства се повеќеслојни, често вклучуваат комбинација од економски стимулации, слабо владеење и несоодветно спроведување на законот. Глобалната побарувачка за дрва, земјоделски производи и минерални ресурси ги поттикнува овие активности, правејќи го еколошкиот криминал транснационален проблем што ги надминува националните граници и бара координиран меѓународен одговор.

Нелегалната сеча, една од најраспространетите форми на еколошки криминал, е главен придонесувач за уништување на шумите. Оваа активност не само што доведува до губење на вредни дрвни ресурси туку предизвикува и значителна еколошка штета. Отстранувањето на дрвјата ги нарушува екосистемите, што доведува до ерозија на почвата, намален квалитет на водата и губење на живеалиштата за безброј видови. Покрај тоа, нелегалната сеча често се случува во области кои се критични за секвестрација на јаглерод, а со тоа ги влошуваат ефектите од климатските промени. Во некои случаи,

[5] Bösch, M. Institutional quality, economic development and logging: a quantitative cross-national analysis. European Journal of Forest Res, 140(5), pp.1049–1064, 2021

нелегалната сеча е поврзана со мрежи на организиран криминал кои го искористуваат слабото владеење и корупцијата за да ги извршуваат своите активности неказнето[6].

Влијанието на еколошкиот криминал врз шумските екосистеми е длабоко и далекусежно. Уништувањето на шумите доведува до каскада од еколошки последици, вклучувајќи губење на биолошката разновидност, нарушување на циклусите на водата и ослободување на складиран јаглерод во атмосферата. Загубата на биодиверзитетот, особено, е голема загриженост, бидејќи шумите се дом на околу 80% од копнените видови на земјата. Уништувањето на овие живеалишта го загрозува опстанокот на безброј видови, од кои многу се веќе загрозени. Покрај еколошките влијанија, уништувањето на шумите има и значајни социјални и економски импликации. Домородните заедници и локалното население кои зависат од шумите за нивната егзистенција често се најтешко погодени од овие злосторства. Губењето на шумските ресурси ги поткопува нивните традиционални начини на живот и ги влошува сиромаштијата и социјалната нееднаквост[7].

Обемот и сложеноста на еколошкиот криминал, особено во однос на уништувањето на шумите, претставуваат значителни предизвици за креаторите на политиките, агенциите за спроведување на законот и за заштитниците. Нелегалната природа на овие активности го отежнува нивното следење и контрола, додека вмешаноста на организираниот криминал и корумпираните службеници дополнително ги отежнува напорите за спроведување. Згора на тоа, транснационалната природа на еколошкиот криминал значи дека ниту една земја не може ефективно да се справи со него. Наместо тоа, бара координиран одговор кој вклучува соработка помеѓу владите, меѓународните организации и граѓанското општество.

За ефикасна борба против еколошкиот криминал и уништувањето на шумите, од суштинско значење е да се усвои сеопфатен пристап кој се однесува и на симптомите и на основните причини за овие прашања. Зајакнувањето на законските рамки и зајакнувањето на капацитетите за спроведување на законот се клучни чекори во овој процес. Ова вклучува усвојување построги регулативи за сеча, користење на земјиштето и трговија со шумски производи, како и имплементација на робустен мониторинг и механизми за

[6] Davidescu, S., and Buzogany, A. Cutting deals: Transnational advocacy networks and the European Union timber regulation at the eastern border. The International Spectator, 56 (3), pp.105–18, 2021

[7] Gencay, G. and Mercimek, A. Public consciousness and influence of law on forest crimes: Insights from Kastamonu, Turkey. For Policy Econ 106:101978, 2019

спроведување. Покрај тоа, мора да се направат напори за справување со основните економски двигатели на еколошкиот криминал, како што се сиромаштијата, недостатокот на алтернативни средства за живот и побарувачката за нелегални производи. Ова може да се постигне преку промовирање на практики за одржлив развој, создавање економски стимулации за зачувување и зајакнување на локалните заедници да управуваат со нивните природни ресурси.

Меѓународната соработка е клучна и во борбата против еколошкиот криминал. Со оглед на транснационалната природа на овие злосторства, од суштинско значење е земјите да соработуваат за да споделуваат информации, да ги координираат напорите за спроведување и да развијат заеднички стратегии за борба против нелегалните активности. Ова вклучува зајакнување на меѓународните договори и конвенции поврзани со заштитата на животната средина, како и поддршка на работата на меѓународните организации и иницијативи кои се фокусираат на борбата против еколошкиот криминал[8].

Генерално, еколошкиот криминал и уништувањето на шумите претставуваат значајна и растечка закана за еколошката рамнотежа, социјалната стабилност и економскиот просперитет на планетата. Обемот и сложеноста на овие прашања бараат заеднички и постојан напор од сите сектори на општеството. Со зајакнување на законските рамки, зајакнување на капацитетите за спроведување, промовирање на одржлив развој и поттикнување меѓународна соработка, можно е да се спречи криминалот во животната средина и да се заштитат светските шуми за идните генерации. Влогот е голем, а сега е време да се дејствува. Само преку колективна акција можеме да се надеваме дека ќе ги зачуваме шумите на Земјата и безбројните придобивки што ги обезбедуваат[9].

Следните делови од овој труд ќе навлезат подлабоко во различните аспекти на еколошкиот криминал поврзани со уништувањето на шумите, истражувајќи ги причините, влијанијата и потенцијалните решенија за ова итно глобално прашање.

[8] Lochner, L. and Moretti, E. The effect of education on crime: Evidence from prison inmates, arrests, and self-reports. Am economic Rev 94(1), pp.155–189, 2014

[9] Masse, F., and Lunstrum, E. Accumulation by securitisation: Commercial poaching, neoliberal conservation, and the creation of new wildlife frontiers. Geoforum, 69, pp.227–37, 2016

2.2. Причини за пустошење на шумите

Уништувањето на шумите проследено со големото отстранување на пошуменото земјиште, е едно од најитните еколошки прашања на нашето време. Шумите, кои некогаш покриваа голем дел од површината на земјата, се расчистуваат со алармантна брзина, што доведува до значителни еколошки, економски и социјални последици. Губењето на шумите придонесува за намалување на биолошката разновидност, ги нарушува циклусите на водата, ги влошува климатските промени и ги загрозува егзистенцијата на милиони луѓе кои зависат од овие екосистеми. Разбирањето на причините за уништувањето на шумите е од клучно значење за развивање ефективни стратегии за ублажување на неговите влијанија и промовирање на одржливи практики за управување со земјиштето, како и имплементацијата на ефикасен стратегиски план во контекст на намалување на еколошкиот криминал[10].

Предизвикувачите на уништувањето на шумите се сложени и повеќеслојни, кои вклучуваат комбинација на економски, социјални, политички и еколошки фактори. Во срцето на уништувањето на шумите лежи побарувачката за земја и ресурси, поттикната од растечкото глобално население и зголемените модели на потрошувачка. Земјоделската експанзија, особено за стоките како што се сојата, палминото масло и сточарството, е една од основните причини за уништување на шумите. Како што расте глобалното население и исхраната се префрла кон храна со поинтензивни ресурси, побарувачката за земјоделско земјиште ескалира, што доведе до претворање на шумите во земјоделски површини и пасишта. Овој процес е особено изразен во тропските региони како Амазон, Југоисточна Азија и Централна Африка, каде што се расчистуваат огромни шуми за да се отвори пат за индустриско земјоделство[11].

Покрај земјоделството, сечата е уште еден значаен двигател на уништувањето на шумите. И легалните и нелегалните операции на сеча придонесуваат за деградација и уништување на шумите ширум светот. Законската сеча, честопати извршена со дозволи санкционирани од владата, обезбедува дрва за градежништво, хартија и други производи.

[10] Petrova, S. Contesting forest neoliberalization: Recombinant geographies of “illegal” logging in the Balkans. Geoforum, 55, pp.13–21, 2014

[11] Vasile, M., and Iordachescu, A. Forest crisis narratives: Illegal logging, datafication and the conservation frontier in the Romanian Carpathian Mountains. Political Geography 96:102600, 2022

Сепак, одржливоста на овие операции многу варира, со многу практики кои водат до прекумерна експлоатација на шумските ресурси. Нелегалната сеча, која се случува без соодветно овластување или со кршење на законите за животна средина, е уште попогубна. Често се поврзува со корупција, слабо владеење и организиран криминал, што го прави особено предизвикувачки проблем за решавање. Побарувачката за дрво со висока вредност, како што се махагони и тиково, ги поттикнува активностите на нелегалната сеча, што доведува до губење на вредни и често незаменливи шумски екосистеми.

Развојот на инфраструктурата е уште една главна причина за уништување на шумите. Додека земјите се обидуваат да ги модернизираат и прошират своите економии, тие инвестираат во инфраструктурни проекти како што се патишта, автопати, брани и урбан развој. Овие проекти често вклучуваат расчистување на големи површини од шума за да се отвори простор за изградба. Развојот на патиштата, особено, има каскаден ефект врз уништувањето на шумите, бидејќи ги отвора претходно недостапните шумски области за сеча, земјоделство и населување. Во многу случаи, изградбата на патишта доведува до фрагментација на шумите, создавајќи изолирани делови од шуми кои се поранливи на понатамошна деградација и загуба. Дополнително, инфраструктурните проекти може да доведат до раселување на домородните заедници и дивиот свет, што дополнително ги влошува социјалните и еколошките влијанија од уништувањето на шумите[12].

Рударството и екстракцијата на ресурси исто така играат значајна улога во поттикнувањето на уништувањето на шумите. Извлекувањето на минерали, нафта и гас бара расчистување на големи површини од шуми. Рударските операции не само што резултираат со директна загуба на шумите, туку придонесуваат и за загадување, деградација на почвата и контаминација на водата, што дополнително ја деградира околината. Побарувачката за минерали како злато, бакар и боксит доведе до зголемување на рударските активности во шумските региони, често со катастрофални последици за локалните екосистеми и заедници.

Генерално, уништувањето на шумите, расчистувањето или проретчувањето на шумите во големи размери, е проблем со длабоки еколошки, социјални и економски

---

[12] Setiono, B., and Husein, Y. Fighting forest crime and promoting prudent banking for sustainable forest management. Centre for International Forestry Research (CIFOR) Occasional Paper No, 44, 2015

последици. Еден од критичните аспекти на уништувањето на шумите е неговата поврзаност со еколошкиот криминал. Еколошкиот криминал, во овој контекст, се однесува на незаконски активности кои и наштетуваат на животната средина, вклучувајќи нелегална сеча, грабеж на земјиште и неовластено пренамена на шумско земјиште за земјоделство или други цели. Разбирањето на причините за уништувањето на шумите од перспектива на еколошкиот криминал е од суштинско значење за развивање ефективни стратегии за борба против овие деструктивни активности и заштита на шумите во светот. Истите се детално објаснети во продолжение на трудот[13].

2.2.1. Нелегална сеча

Терминот „нелегална сеча“ се однесува на кршење на законот во која било точка вдолж ланецот на снабдување со дрвни производи, на пример, добивање на дозвола за сеча преку корумптивни процеси, сеча според незаконски стекнато одобрение за сеча, надминување на дозволените количини за сеча, работа во шума без лиценца и договор, даночно затајување и извоз на производи без плаќање на извозни давачки итн.

Дополнително, нелегалната сеча вклучува незаконско копачење на шуми за други намени на земјиште како што се земјоделство, рударство или инфраструктура, во праксата позната како „нелегална трансформација на шума и шумско земјиште“. Друг аспект на нелегалната сеча е „бесправно сечење на дрвја“ што вклучува поединци кои често пати сечат шума за сопствена потреба и кои можеби работат незаконски заради предизвиците и неможноста да ги исполнат сите административни процедури и барања од Законот за шуми. Ова може да се случи затоа што делови од законодавство се непрецизни или затоа што работењето според одредбите од законот е или премногу скапо или вклучува долги бирократски процеси кои се недостапни за нив.

Најчестите форми на нелегални активности во шумарството во Северна Македонија се следните:

- Сеча без дозвола од државни шуми;
- Кражба на дрва или бесправна сеча од државни или приватни шуми;

[13] Thompson, S.T., Magrath, W.B. Preventing logging. For Policy Econ 128:102479, 2021

- Лажно пријавување на количини, видови, вредности или потекло на исеченото дрво;
- Поткуп на одговорни лица за да се добие дозвола за сеча;
- Намерно предизвикување пожар за прикривање на нелегални активности; и
- Намерно предизвикување пожар за иницирање на принудна (санитарна) сеча и добивање на дрво по пониски цени од пазарните.

Илегалната сеча е сериозен и долгорочен проблем. Според некои експерти, обемот на незаконско посечено дрво во Македонија се движи од 25-30% од вкупната количина на посечено дрво во дадена година. Според податоците на МЗШВ, во периодот од 2008-2017 година, количината на вкупно нелегално посечено дрво изнесува 169.206 м3,. Додека според шзвештајот за состојбата на животната средина, објавен во 2020 година од соодветното министерство, штетите во шуми предизвикани од нелегална сеча во периодот од 2010 до 2019 година се зголемени за 3,9 пати. Штетата во 2010 година била најмала и изнесувала 11.557 м3, а својот врв го достигнува во 2019 година, со вкупна исечена дрвна маса од 45.795 м310. Според Годишниот извештај за работењето на Јавното Претпријатие „Национални шуми“ во 2021 година, проценката на бесправно посечената дрвна маса на територијата со која стопанисува ЈПНШ за 2021 година изнесува 23.514 m^3, чија вредност, според комерцијалниот ценовник изнесува 22.772.852,21 денари. Оваа количина изнесува околу 6% од вкупната регистрирана сеча организирана од ЈПНШ во 2021 година, но сепак е значително помала од проценетата бесправна сеча на територијата на Македонија. Во текот на 2021 година шумочуварската служба поднела 29 кривични и 186 прекршочни пријави против затекнати сторители. При тоа се одземени вкупно 1.077,90 m^3 дрвна маса.

Генерално, илегалната сеча која во принцип се врши нестручно, може да нанесе големи штети и последици за шумскиот екосистем. Нелегалната сеча претставува значителна закана бидејќи придонесува за процесот на исчезнување и деградација на шумите, ја загрозува биолошката разновидност во шумите и го нарушува одржливото стопанисување, влијае на режимот на водите, промена на микроклимата, предизвикува економски загуби, вклучувајќи и економски потешкотии на бизнис субјектите кои работат во согласност со релевантните законски прописи. Илегалната сеча, исто така, доведува до проширување на голините, појава на процеси на ерозија и разни климатски условени

непогоди и поплави. Покрај тоа, тие имаат негативни последици во социјална, политичка и економска смисла и често го забавуваат економскиот напредок, го загрозуваат одржливото стопанисување со природните ресурси како и го загрозуваат квалитетот на животот на локалните заедници зависни од шумата.

Во Законот за шумите се пропишани и прекршочни казни во однос на штетата што ќе биде направена при користењето на шумите или при нелегална сеча. Па така во зависност од прекршувањето на членовите од Законот казните за правни лица се движат во висина од 2.000 до 15.000 евра, односно од 1.500 до 4.000 евра за физички лица[14].

2.2.2. Корупција

Корупцијата во владините институции е главен поттикнувач на еколошкиот криминал и уништувањето на шумите. Во многу земји, корумпираните службеници може да примаат мито за да ги игнорираат нелегалните активности, да издаваат лажни дозволи или да ја олеснат незаконската трговија со дрва. Ова го поткопува владеењето на правото и дозволува уништувањето на шумите да продолжи неконтролирано. Во регионите каде што корупцијата е неконтролирана, еколошките регулативи често се слабо спроведени, што им олеснува на дивите дрвосечачи и на грабнувачите на земјиште да работат неказнето.

Генерално, корупцијата се смета за еден од главните двигатели на илегалната сеча и најважниот фактор кој ја овозможува незаконската трговија со дрво. Таа се протега и може да се сретне низ целиот ланец (Value chain) на движење на производот:. Ланецот на движење на производот во шумарството воглавно се состои од следните фази:

- Сеча
- Дотур
- Транспорт
- Продажба

Корупцијата во фазата сеча е обично поттикната од недостаток на институционален капацитет за следење и спроведување на постапките предвидени со постојната законска

[14] РЕФОРД - Регионален центар за шумарство и рурален развој. ФИФА – Борба против нелегални активности во шума. Скопје, 2023

рамка и внатрешна регулатоива или пак намерно неспроведување на истата. Покрај тоа, постои и ниско ниво и култура на транспарентност и отчетност, не-вклучување и не-учество на граѓанското оптштество и севкупно слабо владеење на правото. Честопати тоа е придружено со коруптивни плаќања на клучни функционери и политичари за да делуваат на намалување на фунционалноста на системот, со што ја лишуваат државата од витални ресурси. На овој начин се стимулира зајакнувањето на таканаречени маѓепсан круг на слабо владеење и корупција.

Нелегалната сеча, која се темели на корупција и организиран криминал како главни двигатели, е на врвот на рангирањето на еколошките криминали со проценета вредност од 50-152 милијарди долари годишно. Ова ја прави корупцијата во уништувањето на шумите како неверојатно профитабилна за инволвираните, а од друга страна многу деструктивна за државите/заедниците кои подлежат на оваа девастација, вклучувајќи ја и планетата Земја. Во обидите за дефинирање на корупцијата или обидот да се стави во една рамка, идентификувани се два подтипа и тоа: Економска корупција, која вклучува материјални придобивки (готовина, службени позиции, движни и недвижни работи) и Социјална корупција, која генерално вклучува нематеријални добра како што се услуги, социјален статус или моќ[15].

Корупција во шумарскиот сектор може да биде и на високо ниво, бидејќи честопати политичарите можат да влијаат врз доделувањето на дозволите за сеча. Постојат примери каде политичарите може дури и да влијаат врз органите одговорни за проверка на незаконското однесување. Тоа понатака се рефлектира и на пониско ниво, каде службениците одговорни за спроведување на законот замижуваат пред дивата сеча или транспорт на нелегални дрва поради страв од компромитирање на своето работно место или друг вид на закана или пак тоа го прават во замена за одредена компензација (најчесто финансиска). Од друга страна, не се ретки примерите кога службениците се оставени да се борат сами против нелегалните активности, со лимитирани ресурси и не се во можност да спроведат извршување на законската регулатива[16].

[15] РЕФОРД - Регионален центар за шумарство и рурален развој. ФИФА – Борба против нелегални активности во шума. Скопје, 2023

[16] Кире Шарламанов. Водич за еколошка антикорупција. ФЛОРОЗОН Центар за еколошка демократија. Скопје, Декември 2023

Република Северна Македонија не е имуна на појавите на корупција кои најчесто се присутни во шумарскиот сектор на глобално ниво. Во ланецот на производство на дрво од државни шуми најчесто се вклучени мали приватни претпријатија кои имаат лиценца за извршување на шумско-културни работи (сеча, дотур) на основа на договори, по претходно спроведена јавна тендерска постапка. Во принцип, главните негативни појави кои се појавуваат при работењето на овие компании е:

- непочитување на законски пропишаните услови за сеча (сеча на неозначени стебла, сеча на локација каде не е предвидена сеча и прикажување на потекло на дрвото од друга локација каде е дозволена сеча, неквалитетно соборување на стебла и притоа соборување и оштетување на неозначени стебла итн);
- непочитување на законски пропишани услови за дотур (дотурање вон дотурни патишта, наранување на стоечки стебла при вршење на дотур, употреба на механизација низ целата површина на шумскиот насад, надвор од дотурните патишта, при што се оштетува подмладокот и поголем број на стоечки дрвја итн);
- непочитување на законски пропишани услови за превоз (несоодветност на натоварена количина со количината наведена во испратница, несоодветен опис на квалитетни класи на товарот и описот во испратница, нереално време за транспорт т.е давање на многу поголем рок за превоз од потребниот со што се отвора простор за реализација на две тури со една испратница, несоодветен час и датум во испратницата итн)[17];

Горенаведените прекршувања на законските прописи не би можеле да се реализираат без учество на надлежните технички лица од субјектите кои стопанисуваат со државни шуми, што укажува на широка палета на коруптивни појави на терен.

2.2.4. Несоодветни правни рамки и спроведување

Во многу земји, вклучително и Македонија, законските рамки со кои се регулира зачувувањето на шумите и користењето на земјиштето се несоодветни или слабо спроведени. Ова им овозможува на еколошките злосторства да процветаат, бидејќи незаконските активности може да се вршат со мал страв од кривично гонење.

[17] РЕФОРД - Регионален центар за шумарство и рурален развој. ФИФА – Борба против нелегални активности во шума. Скопје, 2023

Недостатокот на јасни права за поседување земјиште и преклопување на надлежните органи, исто така, може да придонесат за уништување на шумите, бидејќи повеќе страни може да бараат права на истото земјиште, што ќе доведе до конфликти и незаконско расчистување на шумите.

Дури и кога се во сила законите за заштита на животната средина, многу земји немаат ресурси и капацитет за ефективно да ги спроведат. Ова вклучува недоволно финансирање за агенциите за животна средина, недостаток на обучен персонал и несоодветни системи за мониторинг и надзор. Без ефективно спроведување, нелегалната сеча, пренамена на земјиштето и другите еколошки злосторства може да продолжат неконтролирани, придонесувајќи за широко распространето уништување на шумите[18].

2.3. Состојба на пустошењето на шуми во Република Северна Македонија

Република Северна Македонија се простира на површина од 2 543 200 ха од кои вкупната шумска површина изнесува 1.091.857,59ха, од кои 835.055,82ха се вкупно обрасната површина и 256.801,77ха необрасната шумска површина(голини). Додека постојат и уште 80 000 ха или 7,32% шуми и шумско земјиште со мало стопанско значење, за кои нема изработено Шумско -стопански основи. Во обрасната шумска површина влегуваат 255.444,74ха високостеблени шумски насади, 546.179,40ха нискостеблени шумски насади, 14.459,50ха шумски култури и 18.978,18ха се шикари. Вкупната дрвна резерва изнесува 75.939.573 м3, односно 91 м3/ха. Додека вкупниот годишен прират изнесува 1.616.782 м3, односно 1,93 м3/ха. Вкупниот предвиден етат за 10 години изнесува 10.948.149 м3, или годишно 1.094.815м3. Односно, неговата искористеност изнесува 75%. Согласно државен завод за статистика на Македонија, шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14%од вкупната шумска површина, додека вкупното учество од дрвна резерва изнесува 92,20%. Приватните шуми зафаќаат 9,86%од вкупната шумска површина , со вкупно учество во дрвната резерва од 7,8%.

Генерално шумарството во Македонија е стопанска гранка која во Бруто Националниот Производ учесвува со 0,3 до 0,5 %, меѓутоа, ако се валоризираат општокорисните функции, придонесот е значително поголем. Стопанисувањето со шумите

[18] Le Billon, P., and Lujala, P. Environmental and land defenders: Global patterns and determinants of repression. Global Environmental Change, 65:102163, 2020

во Р.С. Македонија е засновано врз комплексност, многуфункционалност и трајност во производството, при што се води сметка за здравиот однос кон шумите, еколошките принципи за зачувување на животната средина и нега и обновување на шумите. Шумите зафаќаат скоро една третина од копното на Планетата Земја и по правило се наоѓаат на оние локалитети каде, заради неповолна клима, неплодно земјиште, непристапни терени и конфигурација на земјиштето, не се погодни за земјоделство производство или друга намена. Според прегледот на апсолутна вредност од 35% и релативна шумовитост од 0,47ха на жител, Македонија, со површина 2 571 000 ха и број на жители 1 909 000 и обраснато шемјиште 835.055,82ха, се наоѓа долниот дел на прегледите во регионот (пред Словенија и Црна Гора)[19].

Природните услови во Македонија условени од местоположбата, климата, релјефот, педолошко-геолошката градба на теренот, хидролошко-хидрографските карактеристики и друго, овозможуваат опстанок и развој на голем број растителни и животински видови, па поради тоа, се вбројува во земјите со богат биодевирзитет. Голем број на растителни и животински видови се реликти и ендемити. Дендрофлората на Р.С. Македонија ја сочинуваат 319 видови дрвја и грмушки со повеќе од 80 подвидови и вариетети во рамките на 119 родови и 54 фамилии, а 16% од вкупниот број на видовите се балкански ендемити или субендемити. Според досегашните истражувања шумските видови дрвја и грмушки формираат 81 шумска фитоценоза во рамките на 31 сојуз, 11 родови и 6 класи.

Врз основа на многубројните општокорисни функции на шумите во Македонија се позиционираат како дел од националното богатство, односно наследство. Потврда за тоа е Уставот на Македонија каде "сите природни богатства на Републиката, растителниот и животинскиот свет, добрата во општа употреба, како и предметите и објектите од особено културно и историско значење определени со закон се добра од општ интерес за Републиката и уживаат посебна заштита". Но и покрај ваквата правна поставеност, Македонија се соочува со проблемот на бесправна сеча во јавни шуми и забранети области, преку лажни декларации во врска со собирањето дрвна огревна маса до добивање одобрение за сечење преку мито. Еден од најпорозните разорувачки елементи на доброто стопанисување е придружено со проневера на пари, мито, трошење природни ресурси и

[19] Министерство за животна средина и просторно планирање. Шумарство анализа, 2022 (https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2021/01/8_Sumarstvo-spoeno-2022.pdf)

загадување. Тие придонесуваат за намалување на квалитетот на животот на многу локални заедници во Македонија. На локално ниво бесправната сеча е највидливиот дел од еколошкиот криминал, невозможен за одржување без знаење и согласност на оние што би требале да го сузбијат[20].

Според податоците на Глобал форест воч, од 2001 до 2023 година Северна Македонија изгуби 48 kха шумска покриеност, што е еквивалентно на намалување од 6.1% (Графикон бр.1). Односно, во 2010 година, Македонија имаше 584 kha природни шуми, што се протега над 25% од нејзината површина. Додека во 2023 година изгуби 2,63 kha природна шума. Шумските пожари и бесправната сеча се идентификувани како главни причини за уништувањето на шумите. Деградацијата на шумите е кривично дело според националниот Кривичен законик. Додека членот 226 предвидува дека „лице што, спротивно на регулатива или наредба од надлежните органи или организации, врши пренамена, сече или уништува шуми или подбелува дрвја или на друг начин опустошува шуми, ќе биде казнето со парична казна или затвор до три години“[21].

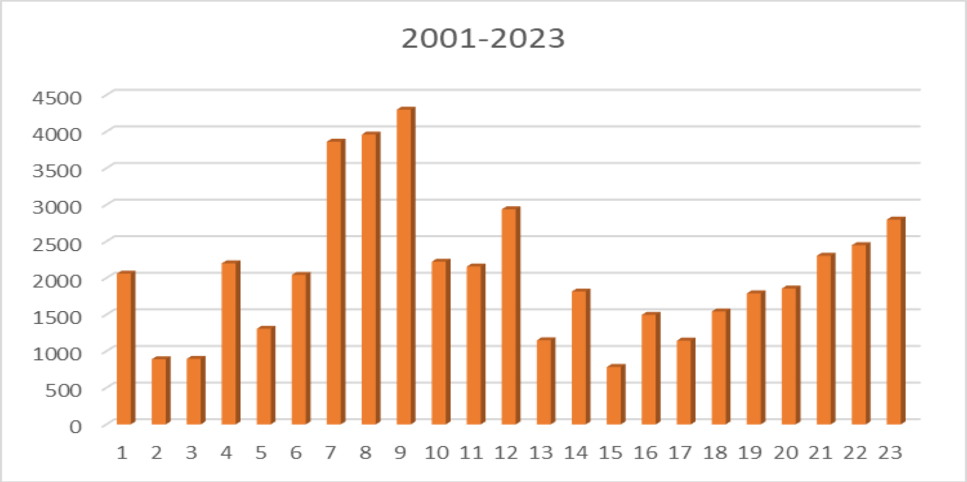

Графикон бр.1 - Губење на дрвната покривка во Македонија (2001-2023) Извор: www.globalforestwatch.org

Кривичното дело, пустошење на шумите во Македонија се состои во уништување на шумите, преку кршење на прописите и наредбите на органите за стопанисување со

---

[20] Шурбевски, Б. Здравствена состојба на шумите во Малешевско, unpublished. Шумарски факултет, Скопје, 2018

[21] Global Forest Watch, 2024

шумите и националното законодавство, односно секое дејство што ја намалува плодноста на шумите и со тоа ја загрозува или ја попречува трајноста на шумското производство во однос на шумската култивација на тоа земјиште, или го загрозува опстанокот на шумата од поголеми размери. Според Државниот завод за статистика, од 2010 година штетите во шумите предизвикани од бесправната сеча во Северна Македонија изнесуваат 245 118 м3.7 Сепак, многу експерти се скептични кон овие податоци, затоа што последниот попис на националниот шумски фонд бил спроведен во 1979 година.

Имено, бесправно исечените дрва се претежно огревно дрво, а цените на „црниот пазар“ за огревното дрво се многу пониски од оние на легално произведените. Во поголемиот број случаи мотив за бесправната сеча е стекнување нелегална добивка или препродажба на бесправно исечените дрва. Покрај тоа, криминалот и корупцијата во шумарството се толку напреднати што имаат сериозни последици за оваа индустрија. Бесправната сеча од страна на таканаречената „шумска мафија“ во одредени области на земјата е широко распространета. Се проценува дека големи суми пари се инвестирани во овој криминален бизнис, што дури ги прави „човечките животи поевтини од дрвната маса“. Некои процени покажуваат дека „бизнисот“ со бесправната сеча вреди повеќе од 60 милиони евра на годишна основа. Во некои случаи воспоставените криминални групи се одлучуваат да се откажат од поконвенционалните форми на криминал и да ги заменат со обемна бесправна сеча. На крајот на краиштата, пустошењето на шумите доведува до уништување на природните ресурси; загадување на околината; ерозии, поплави и свлечишта; штети на економскиот систем и ги ослабува пошироките структури на управување и владеење на правото[22].

2.3.1. Институционална поставенест и одговорности

Шумите во Македонија се регулирани со Законот за шумите. Владата стопанисува со државните шуми и со шумското земјиште преку следниве институции:

- *Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ);*

---

[22] Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020

- *Државен инспекторат за шумарство и ловство, како орган во рамките на МЗШВ – ДИШЛ;*
- *Шумска полиција, како сектор во рамките на МЗШВ - ШП;*
- *Јавно претпријатие „Национални шуми“ – ЈПНШ;*
- *Министерство за животна средина и просторно планирање (МЖСПП);*
- *Национално здружение на сопственици на приватни шуми (НЗСПШ);*
- *Факултет за шумарски науки, пејзажна архитектура и екоинженеринг „Ханс Ем“ – ФШНПАЕ.*

Според Законот за шумите, постојат два вида сопственост на шумите – јавна и приватна. Со шумите во јавна сопственост управува ЈПНШ, освен со шумите во заштитените подрачја, со кои управуваат јавните институции „НП“. Со приватните шуми управува и Јавното претпријатие, затоа што сопствениците на приватните шуми немаат планови за стопанисување и мораат да добијат дозвола за секоја активност што се извршува во нивните шуми[23].

Од вкупните површини под шуми, уделот на шумите во државна сопственост изнесува 89,1 %, а во приватна сопственост – 10,9 %. Државниот инспекторат за шумарство и ловство во рамките на МЗШВ ги контролира сите правни лица што стопанисуваат со шумите. ДИШЛ има неколку надлежности, како што е контрола на целокупната сеча, спроведување на годишните планови и издавање одобренија за сеча. ДИШЛ поднесува пријави за бесправната сеча на ШП.

Следбено, Шумската полиција (ШП) ги штити шумите во државна и приватна сопственост во согласност со Законот за шумите и Деловникот. Должност на ШП е да ја чува шумата, да интервенира, да спречува, да идентификува и да апси лица затекнати во извршување прекршоци или кривични дела во врска со шумите и да ги прегледа сите средства со кои се превезуваат дрва и други шумски производи. Исто така, ШП ги документира лицата што превезуваат дрва и, доколку немаат соодветни документи, ШП може привремено да им ги одземе превозните средства и да поднесе кривични пријави против прекршителите. Во процесот на конфискација ШП применува различни стратегии,

[23] Р.Македонија. Закон за шумите (Сл. весник на РМ бр. 47/97), чл. 45, 2017

но сѐ уште се соочува со големи предизвици, бидејќи дрвосечачите се добро организирани и опремени[24].

Година	Огревно дрво (м3)	Техничко дрво (трупци) (м3)	Друго техничко дрво (м3)	Неконфискувана дрвна маса (м3)
2010	91	1	0	28
2011	1.954	214	39	2.982
2012	2.080	83	6	1.940
2013	3.019	175	7	2.328
2014	3.875	143	17	2.769
2015	6.242	235	98	2.630
2016	2.095	3	59	737
2017	2.077	163	18	772
2018	2.075	71	21	1.120
2019	2.309	0	0	235
2020	857	62	7	143

Табела бр.3 - Бесправно стекната дрвна маса запленета од Шумската полиција од 2010 до 2020 година

Во периодот од 2010 до 2020 година ШП конфискуваше вкупно 4238 возила и 6626 средства за сеча (како што се моторни пили, секири, приколки, прицврстувачи и друга опрема). Конфискуваната бесправно стекната дрвна маса во последните десет години изнесува 26927 м3, додека неконфискуваната бесправно стекната дрвна маса изнесува 15541 м3.

Покрај тоа, ШП поднесува кривична пријава доколку извршените активности за бесправна сеча го надминуваат износот од 1 м3. Честопати случаи на бесправна сеча се пријавуваат од шумските чувари или од мештани, но исто така, се случува овие случаи да се пресретнат за време на патрола. Неможноста на ШП веднаш да ги идентификува нелегалните дрвосечачи често е голем проблем. Исто така, дрвокрадците користат стари и нерегистрирани возила за да спречат големи загуби доколку тие им бидат запленети, а службениците на ШП честопати се изложени на закани, опасности и физички напади. Во периодот од 2010 до 2020 година ШП поднесе вкупно 43120 извештаи за бесправна сеча и вкупно 7734 пријави.

[24] Марина Малиш Саздовска. Прирачник за истаги кај еколошки кривични дела,Факултет за безбедност, Скопје, 2013

Година	Основен суд	ОЈО	ДИШЛ	МВР
2010	2.456	204	23	2
2011	2.056	183	17	9
2012	2.012	212	4	6
2013	2.624	273	12	7
2014	2.224	265	6	9
2015	1.833	322	6	66
2016	1.228	174	4	17
2017	1.204	187	1	29
2018	1.167	216	1	9
2019	909	171	0	29
2020	642	117	3	16

Табела бр.4 - Поднесоци во врска со предмети и активни случаи поврзани со бесправна сеча, поднесени од Шумската полиција (2010 до 2020 година).

Исто така, Министерството за внатрешни работи (МВР) е вклучено во процесот на борба против бесправната сеча, во согласност со Законот за шумите и Кривичниот законик. МВР има многу важна улога во процесот на спроведување на законите насочени кон заштита на животната средина и природата, според Уставот, Кривичниот законик, Законот за прекршоци и Законот за шумите. Не постои определен сектор во МВР кој се занимава со еколошкиот криминал во животната средина, а активностите за сузбивање на бесправната сеча се спроведуваат во синергија со другите засегнати страни, најчесто со Шумската полиција[25].

2.3.2. Состојба на кривични дела

Генерално, постои голема распространетост на кривичните дела поврзани со бесправната сеча во Северна Македонија кои дополнително се поттикнати од несериозниот пристап на институциите кои не ги пријавуваат или недоволно ги истражуваат овие дела. Кривичните дела поврзани со оваа проблематика, најчесто се концентрирани се концентрирани во одредени области или жаришта и се случуваат почесто во одредени часови од деновите, односно најчесто се случуваат кога е најтопло во

[25] Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020

текот на денот, или во текот на ноќта или рано наутро. Најзасегнатите области од бесправна сеча се прикажани на мапата подолу:

Слика бр.2 – Мапа на најголема распространетост на кривичните дела поврзани со бесправната сеча во Македонија

Согласно експертите, во Македонија се застапени две форми на кривични дела поврзани со бесправната сеча. Тие се мали кривични дела на бесправна сеча, водени од сиромаштија, кои вклучуваат сеча на огревно дрво за лична употреба, и бесправна сеча на дрвна маса што се спроведува од организирани криминални групи, кои вообичаено се придружени од огромен број поврзани кривични дела, вклучувајќи: поврзани злосторства (како на пример помагање или поттикнување на сторителот, учество во злосторничко здружување, примање украден имот итн.); кривични дела за остварување приходи (најчесто вклучуваат давачки што нелегалните дрвосечачи сакаат да ги избегнат); измама (т.е. намерно погрешно прикажување на материјалните факти, како што се видови, обем, класа итн.); мито и изнуда; злоупотреба на службената положба и овластување и фалсификување. Генерално, втората категорија кривични дела има посериозен интерес за оваа студија. Поради големата количина дрвна маса што треба да се собере, да се натовари, да се транспортира и да се продаде, бесправната сеча е тешко да се сокрие. Оттука,

невозможно е да се одвива голема незаконска активност поврзана со бесправна сеча без изречно или имплицитно одобрување од органите за заштита на шумите.

Најголем проблем со кривичното дело пустошење на шумите е проследено со обемна корупција во сите фази на стопанисувањето со шумите. Политичкото влијание и подмитувањето се најчестите криминогени елементи кои се користат за да се овозможи сеча без соодветни дозволи или за да се добие пристап до шумите. Доплнително, честопати службените лица се поткупени за да дозволат транспорт на бесправната сеча на дрвната маса, но и свесно дозволуваат корупциски трансакции со цел обработка и тргување со тоа огревно дрво откако ќе биде исечено. Ова кривично дело вклучува и поткупување на овластените лица што издаваат потврди за да се подбелат бесправно набавените дрва. Исто така, судската корупција го попречува гонењето на таквите прекршоци, а одредени службени лица, исто така, се корумпирани за да се сокријат доказите и да се одржи нелегалната трговија со дрва[26].

Исто така, приватната добивка од шумарската корупција не мора да биде парична, и честопати јавните службеници настојуваат да ја консолидираат политичката моќ или да стекнат длабоко влијание во блиските околни подрачја. Вклучувањето на припадниците на локалните заедници обично се стекнува со стимулации/мотивации или принуда и закана придружена со насилство. Дополнително, сторителите имаат тенденција да бидат насилни и да користат огнено оружје. Ова ги прави службениците прилично ранливи и може ненамерно да станат дел од синџирот на организираниот криминал, затоа што се спречени ефективно да ги извршуваат своите должности.

Во Македонија, честопати кривичното дело се надополнува со сеча на дрва по пожар. Целите е да се исчисти отпадот, изгорените трупци, како и да се дозволи да излезе чадот што ја исполнува шумата. Самиот чин на пост пожарна санација вклучува истенчување, кастрење и отстранување на дрвниот отпад, додека ЈП Македонски Шуми има задача да организира санација на погодената област откако ќе се случи пожарот. Оттука, ваквата санација често се појавува неколку години по пожарот и таа е спроведувана во многу поголеми размери (поголем дел од шумата бил отсечен) отколку површината што првично била зафатена од пожар. Дополнително, се смета дека најчест

[26] Марина Малиш Саздовска. Прирачник за истаги кај еколошки кривични дела,Факултет за безбедност, Скопје, 2013

предизвикувач на шумските пожари е таканаречената „шумска мафија", која ги подметнува шумските пожари за да оствари финансиска добивка со препродажба на дрвната маса исечена во погодената опожарена шума[27].

2.4. Пустошење шума во Малешевскиот регион

Во Македонија, вклучително и во Малешевскиот регион, пустошењето на шумите најчесто е поттикнато од структурните фактори, почнувајќи од лошото стопанисување со шумите, па сè до законски недостатоци. Односно, сиромаштијата и лошото стопанисување се некои од најзнчајните фактори што придонесуваат за развој на црниот бизнис со бесправната сеча. Причината за ова е што нелегално набавените дрва се вообичаено поевтини во споредба со легално набавените дрва. Дополнително, ваквиот факт се надополнува со лошото уредување и стопанисување со шумите, законите што се на сила не се доволни за решавањето на проблемите што произлегуваат од бесправната сеча. Ова резултира со ограничени ресурси и слаби институции, што пак резултира со несоодветно спроведување на законот.

Фокусот на спречување на пустошењето на шумите преку бесправната сеча се попречени од недостиг на персонал, инфраструктура и опрема на ЈП Национални Шуми, Шумската Полиција и МВР. Дополнително, службениците на Шумската Полиција примаат скромни плати во споредба со високата комерцијална вредност на дрвната маса и во однос на опасностите со кои секојдневно се среќаваат во својата работа.

Дрвокрадците во Малешевскиот регион имаат тенденција да бидат насилни и агресивни кон шумските чувари и полицајци и не се двоумат да користат огнено оружје. Од друга страна, полициските службеници тврдат дека е тешко да се одржи контролата врз локалните заедници, затоа што постои ниско ниво на доверба во полицијата. Иако правната рамка е определена со членот 226 од Кривичниот законик предвидува парични казни или казна затвор до три години,а ако делото е сторено по членот 226 став 1 и е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена, сторителот ќе се казни со затвор од една до пет години. Ако делото од овој член го стори правно лице ќе се казни со парична казна, за овие кривични дела, казнената политика е блага. Дрвокрадците честопати завршуваат со прекршочни пријави, а судовите ретко

[27] МаринаМалиш Саздовска. Пустошење на шумите во Република Македонија. Зборник на трудови од III Конгрес на еколозите на Македонија со меѓународно учество, 06-09.10.2007, Струга, 2008

изрекуваат соодветни парични казни и честопати казните не претставуваат значителна пречка за одвраќање од овој вид криминал[28].

Од економски аспект, самата понуда и побарувачка за огревно дрво е уште еден клучен двигател на бесправна сеча. Експертите за шумарство тврдат дека ЈП Национални Шуми едвај може да обезбедат половина од побарувачката за огревно дрво во Македонија. Овој факт го поттикнува криминалот на нелегалните дрвосечачи организирани во хиерархиски криминални групи да го завземат пазарот со нелегално набавено дрво. Дополнително, многу од граѓаните не веруваат дека со купување нелегално исечено дрво учествуваат во кривични дела и дополнително го потхрануваат организираниот криминал. Напротив, многу од крајните корисници веруваат дека државните институции не успеале да им обезбедат ресурси за греење и дека нелегалните дистрибутери се на некој начин спасители на локалната заедница. Во многу случаи граѓаните не се свесни дека биле изманипулирани од нелегалните дистрибутери, кои честопати ширеле дезинформации дека ЈП Национални Шуми останало без огревни дрва или дека официјалните државни цени за огревното дрво се многу повисоки отколку што се навистина. Ова создава уште поголем простор организираните криминални групи да профитираат од проширувањето на криминалната активност.

Како причина за пустошење шумите во Малешевскиот регион е и недостатокот на централно греење и гасификација. Во Македонија, само централните градски области на главниот град, и мал број ограничени делови од поголемите градови имаат пристап до централно греење. Оттука, електричната енергија и дрвната маса претставуваат главни ресурси за греење. Земајќи предвид дека електричната енергија е значително скапа (со тренд на постојано поскапување) во споредба со просечните плати и животниот стандард, дрвната маса станува примарен избор на ресурс за греење, особено во помалите урбани области и во пошироките рурални региони. Ова е уште еден фактор што значително ја влошува појавата на бесправна сеча.

Малешевскиот регион ги опфаќа Малешевските планини, односно планинските области околу градовите Берово и Пехчево. Во источниот дел на Македонија. Малешевските Планини важат за неистражено царство со дива убавина. Поради густите

[28] Швајцарската агенција за развој и соработка. Пилот регионален план за унапредување на шумите во Малешевскиот регион (Берово и Пехчево) со акциски план 2020-2025, Програма за зачувување на природата, 2020

борови и дабови шуми и широките зелени пасишта, овој регион обично се нарекува „мала Швајцарија". Малешевските Планини се опкружени со борови, букови и дабови шуми. Низ крошните и височините на дрвјата, нивните врвови го опколуваат Беровското Езеро и даваат чувство на недопрена убавина, која вреди да се види и да се доживее. Преку острината на планинскиот ветер, Малешевските Планини шират чист воздух со најголема концентрација на кислород. Покрај планините, долината на реката Брегалница е карактеристика на ова подрачје, заедно со бројните брзаци, малите и поголеми водопади, високи до 10 м по должината на коритото. Сепак, овие шуми се оштетуваат со години преку бесправна сеча[29].

Најпотиснатите жаришта се наоѓаат во близина на селата Двориште и Клепало. Двориште е сместено на само 20 км од Берово, на надморска височина од 940 метри, и се семта за едно од најубавите села во Малешево. Но, зад оваа навидум недопрена убавина се крие мрачната слика на уништените шуми. Генерално, бесправната сеча во оваа област ја извршува добро организирана група, која со години оперира во регионот на Малешево. Се проценува дека за еден или два дена се собираат до 300 м3 дрва. Според веб-порталот „Ден", дрвата се транспортираат со нерегистрирани камиони до блискиот град Струмица. Според веб-порталот „Ден", во шемата за бесправна сеча вклучени се и претставници на органите за спроведување на законот. Покрај тоа, интервјуираните засегнати страни укажуваат на практиката на намерно палење на шумски подрачја за да се спроведе санација на шумите. На овој начин нелегално набавените дрва може да се добијат на привидно легален начин.

Областа за санација и обновување е обично поголема отколку оштетената шумска област. Со шумите во овој регион управуваат ЈП Национали Шуми преку подружниците „Малешево" – Берово и „Равна Река" – Пехчево, со вкупна површина на шумско земјиште од 40007,26 ха. Во периодот од 2010 до 2019 година подружницата „Равна река" – Пехчево поднела вкупно 2 кривични пријави и 39 прекршочни пријави за бесправна сеча. Исто така, откриени се вкупно 411 случаи на бесправна сеча од непознат сторител. Дополнително, во периодот од 2010 до 2019 година подружницата „Малешево" – Берово поднела вкупно 16 кривични пријави и 39 прекршочни пријави за бесправна сеча. Исто така, откриени се вкупно 5214 случаи на бесправна сеча од непознат сторител. Според

[29] Марина Малиш Саздовска, Еколошка криминалистика, стр. 88, 2007

извештаите доставени од подружниците до централното седиште на Национални Шуми, има незначително мал број поднесени кривични пријави, а ОЈО во Берово не процесуирало никакви обвиненија за бесправна сеча во изминатите десет години[30].

Со оглед на тоа што нема попис и категоризација на шумските фондови, тешко е точно да се процени штетата предизвикана од бесправната сеча во оваа област. Се чини дека и покрај прекумерната сеча, шумските фондови се опоравуваат. Сепак, тоа се должи само на депопулацијата на регионот. Покрај бесправната сеча, во овие области се спроведува и голема законски регулирана сеча за снабдување со огревно дрво на другите градови во земјата.

Според локалните засегнати страни, локалното население нема апсолутно никаква корист од експлоатацијата на шумите, па оттука и ниското ниво на свесност. Локалното население е, исто така, предизвикано и од други социо-економски проблеми, грејната сезона трае подолго, а огревното дрво што го обезбедува Национални Шуми често не ги задоволува потребите на населението. Потребни се сериозни реформи во процесот на снабдување со огревно дрво, како и едукација и подигање на свеста за важноста на шумите и опасностите од бесправната сеча.

[30] Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020

ГЛАВА 3: КРИВИЧНО ПРАВЕН АСПЕКТ НА ПУСТОШЕЊЕ ШУМА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

3.1. Поим и анализа на кривичното дело

Уништувањето на шумите во Северна Македонија стана итно еколошки и правно прашање во последниве години. Земјата, како и многу други во балканскиот регион, се соочува со значителни предизвици во балансирањето на економскиот развој со зачувувањето на животната средина. Шумите се едни од највиталните природни ресурси на Северна Македонија, покривајќи речиси 40% од вкупната површина на земјата. Тие обезбедуваат основни еколошки услуги, ја регулираат климата, ја зачувуваат биолошката разновидност и ги поддржуваат животите во руралните средини. Сепак, нелегалната сеча, неодржливото користење на земјиштето и слаботo владеење со животната средина доведоа до широко распространето уништување на шумите, што често се смета за еколошки криминал според македонското кривично право.

Пустошењето на шумите станува кривично дело кога вклучува незаконски активности како што се незаконска сеча, неовластено расчистување на земјиштето и прекршување на еколошките прописи. Овие дејствија често се водени од профитни мотиви, вклучувајќи актери како што се нелегални дрвосечачи, корумпирани функционери и организиран криминал кои ги експлоатираат шумските ресурси без да внимаваат на законот или животната средина[31].

Нелегалната сеча, на пример, е една од најраспространетите форми на криминал поврзан со шумите. Често се случува во оддалечените области каде што спроведувањето на законот е слабо, а шумите се сметаат за лесни цели за експлоатација. Често се вклучени организирани криминални мрежи, кои користат софистицирани методи за да избегнат откривање, како што се фалсификување дозволи или поткупување службеници. Оваа незаконска активност го поткопува владеењето на правото, придонесува за корупција и ги лишува владите од даночните приходи[32].

---

[31] Методија Ангелески и Борис Мургоски. Вовед во криминалистика, Факултет за безбедност, Скопје, 2017

[32] Андов Р. Криза на екологизмот, стр. 70, 2020

Генерално, кривичното дело Пустошење на шума се состои во пустошење на шума, спротивно на пропис или наредба на надлежен орган или организација, со нејзино пренаменување, сечење, копачење, подбелување на стебло или на друг начин. Објект на заштита се шумите, шумите со посебна намена, националните паркови, односно шумските насади. Под пустошење на шуми се подразбира: копачење на шуми, сеча на семенски стебла и насади кои не се предвидени со посебниот план; опожарување на шума; бесправна сеча на шума; лупење кора од стебла, уништување или оштетување на подмладок на шума или на садници во пошумени сечишта, голини, ерозивни и други земјишта; кастрење на стебла, собирање на листинец и други дејствија со кои се ослабува приносната сила или се загрозува опстанокот на шумата и нејзините општокорисни функции.

Северна Македонија има неколку законски инструменти за регулирање на користењето на шумите и заштита од нелегално уништување на шумите. Овие закони се насочени кон балансирање на потребата за економски развој со зачувување на шумските екосистеми. Законот за шуми е примарен правен документ со кој се уредува управувањето со шумите во земјата. Го регулира користењето, заштитата и одржливиот развој на шумите и утврдува казни за нелегални активности како што се неовластено сеча и расчистување на шумите[33].

Во Република Северна Македонија, пустошењето на шумите е регулирано со кривичниот закон согласно членот 226. Овој член е определен согласно пет клучни става, така што во првиот се нагласува дека секој кој што спротивно на пропис или наредба од надлежни органи или организации врши пренамена, сече или копачи шуми или подбелува стебла или на друг начин пустоши шума, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години. Вториот став пропишува дека делото од став еден е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена, сторителот ќе се казни со затвор од една до пет години. Додека третиот став определува дека тој што делото од став еден ќе го стори во сопствена шума, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. Четвртиот став определува дека средствата употребени за извршување на делото

[33] Марина Малиш Саздовска. Прирачник за истаги кај еколошки кривични дела,Факултет за безбедност, Скопје, 2013

ќе се одземат. Додека петтиот го нагласува дека доколку делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Доплнотелен значителен факт е тоа што Македонија, како кандидат за членство во Европската Унија, се обврза да ги усогласи своите еколошки политики со стандардите на ЕУ. Ова вклучува усвојување построги регулативи за нелегална сеча, подобрување на управувањето со шумите и обезбедување транспарентност во користењето на природните ресурси. Акцискиот план на ЕУ за спроведување на законот за шуми, управување и трговија (FLEGT) е клучна иницијатива насочена кон спречување на нелегалната сеча и промовирање на одржливото управување со шумите, со кое Северна Македонија мора да се придржува како дел од процесот на пристапување во ЕУ[34].

3.2. Дејство на извршување на кривичното дело

Кривично дело уништување шума во Северна Македонија опфаќа различни незаконски дејствија кои водат до деградација или елиминација на шумските екосистеми. Шумите во Северна Македонија се заштитени со законски рамки, но вистинското спроведување на овие закони се соочува со значителни предизвици поради фактори како што се нелегална сеча, намерни шумски пожари, неовластено расчистување на земјиштето и слабо владеење. Чинот на извршување на ова кривично дело се однесува на конкретни дејствија преземени од поединци, групи или организации кои предизвикуваат директна штета на шумите, честопати во спротивност со националните закони.

Дејството на извршување на кривичното дело е самото постапување спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи или организации, пренаменување, сечење или копачење на шума или подбелување на стебла или на друг начин пустошење на шума. Односно, пустошење на шума е секое дејствие извршено спротивно на прописите со кое се ослабува плодноста на шумите и со тоа се доведува во опасност или се оневозможува трајност на шумското производство на одгледување на шумата на тоа земјиште или се загрозува опстанокот на шумата преку сеча од поголем обем која се приближува до копачење на шумите, пребор на сеча од појак интензитет, подбелување стебла на

---

[34] Светлана Николоска. Потребата од финансиски истраги за сторителите на кривични дела против културното наследство во Република Македонија, Зборник на трудови ,,Заштита на културното наследство,, Факултет за безбедност Скопје, 2010

определена површина и секое дејствие кое може да причини закорување, истерување и однесување на земјиште со вода, ветер и др[35].

Како што е претходно објаснето, правната рамка за заштита на шумите во Северна Македонија е наведена во Законот за шуми и Кривичниот законик на Северна Македонија. Овие закони го регулираат користењето на шумските ресурси, воспоставуваат насоки за одржливо управување и дефинираат казни за незаконски активности кои резултираат со уништување на шумите. Клучните дејствија на извршувањето на ова кривично дело од правна перспектива вклучуваат:

- ***Незаконски дела без овластување:*** Кривичното дело уништување шуми првенствено се извршува кога поединци или организации се занимаваат со активности без потребните законски дозволи. На пример, сечата без одобрение од надлежните органи е директно прекршување на Законот за шуми. Секое големо уништување на шумите или расчистување на земјиштето без следење на правилен процес, како што е спроведување на проценки на влијанието врз животната средина, исто така претставува незаконска активност.
- ***Прекршување на прописите за заштитени подрачја:*** Северна Македонија има неколку области кои се означени како заштитени шуми или природни резервати. Вклучувањето во сеча, рударство или други активности за користење на земјиштето во овие области е строго забрането. Прекршувањето на овие заштити преку неовластено расчистување шуми или екстракција на ресурси се смета за потешка форма на кривично дело.
- ***Уништување со намера и небрежност:*** за кривичното дело да се гони, мора да има докази за умисла или небрежност. Намерното уништување вклучува палење пожари, нелегална сеча со целосна свест за прекршувањето на законите или намерно расчистување на земјиштето без дозволи. Небрежноста може да вклучува невнимание при ракување со активности кои резултираат со случајна, но голема штета, како што е подметнување пожар што се шири неконтролирано.

[35] Швајцарската агенција за развој и соработка. Пилот регионален план за унапредување на шумите во Малешевскиот регион (Берово и Пехчево) со акциски план 2020-2025, Програма за зачувување на природата, 2020

- ***Криминални активности:*** Употребата на лажни документи, како што се фалсификувани дозволи за сеча или лажни сертификати за сопственост на земјиштето, е вообичаен метод со кој криминалците извршуваат уништување шуми. Овие фалсификувани документи дозволуваат незаконските операции да продолжат под превезот на легитимност, што им отежнува на властите да го следат и спречат незаконското уништување на шумите[36].

3.3. Карактеристики на кривичното дело

Во кривично-правниот контекст на Република Северна Македонија, кривичното дело опустошување на шума вклучува дејствија кои сериозно ги оштетуваат или уништуваат шумските екосистеми и ги прекршуваат правните норми утврдени за заштита на овие природни ресурси. Главните карактеристики на ова кривично дело вклучуваат:

- **Дефиниција според Кривичното право**

Уништувањето на шума обично е класифицирано како кривично дело во Кривичниот законик на Северна Македонија, кое се занимава со заштита на животната средина и незаконско искористување на природните ресурси. Тоа вклучува намерно или непромислено уништување на шумски површини, што може да резултира од нелегална сеча, подметнување пожар, расчистување на земјиштето или други активности кои предизвикуваат значителна еколошка штета.

- **Илегалност и криминална намера**

Дејствијата поврзани со кривичното дело Пустошење на шума често вклучува намерно уништување на шумски ресурси, како што се расчистување дрвја за нелегални комерцијални цели или палење пожари за расчистување на земјиштето. Во некои случаи, тоа може да вклучува и дела на груба небрежност, кога лицето не ги презема неопходните мерки на претпазливост, што доведува до значителна штета на шумите (на пр., невнимателно отстранување на запаливи материјали). Дури и ако уништувањето шуми не е примарна намера, дејствувањето со несовесно непочитување на последиците од животната средина сепак може да доведе до кривична одговорност.

---

[36] Stahl, J. The rents of illegal logging: The mechanisms behind the rush on forest resources in southeast Albania. Conservation and Society, 8 (2), pp.140–50, 2014

- **Опсег на штета**

Кривичниот закон обично се применува на големи или значителни штети, како што е уништување на огромни шумски површини или дејствија што резултираат со неповратна штета на животната средина. Злосторството е потешко ако предметната шумска површина се наоѓа во заштитени или зачувани зони, како што се национални паркови или резервати за диви животни.

- **Правна рамка**

Кривичните закони на Северна Македонија за уништување шуми се тесно поврзани со рамката за заштита на животната средина на земјата, која поставува правила за сеча, пошумување и управување со земјиштето. Постојат и специфични статути кои ја регулираат експлоатацијата на шумите, како што се Законот за шуми и Законот за заштита на природата.

- **Кривична одговорност и сторители**

Кривична одговорност може да им се додели на поединци, како што се дрвосечачи или земјоделци, кои учествуваат во нелегалното уништување на шумите. Компаниите вклучени во нелегална сеча или развој на земјиште, исто така, може да се соочат со кривична одговорност, особено ако се вклучат во активности на организиран криминал поврзани со еколошки прекршоци. Но исто така и корумпираните функционери кои го олеснуваат или занемаруваат нелегалното уништување шуми, исто така, може да се соочат со обвиненија според законите за антикорупција и криминал во животната средина.

- **Казни и санкции**

Кривичните санкции често вклучуваат големи казни, според степенот на штетата, природата на заштитената шума и дали делото вклучува организирана активност. Тежината на казната може да ескалира до затвор во случаи на значително уништување на животната средина, често во зависност од тоа дали делото вклучува намера, небрежност или организиран криминал. Во некои случаи, судовите може да наметнат барања за

рехабилитација на животната средина, наложувајќи обнова на оштетената површина или компензаторно обновување на шумите.

- **Отежнувачки околности**

Доколку уништувањето влијае на загрозените видови или нивните живеалишта, казните може да се зголемат. Поединци или компании со историја на прекршување на животната средина може да се соочат со зголемени казни за повторени кривични дела. Додека вклучувањето на организираниот криминал во голема нелегална сеча или експлоатација на шуми може да доведе до зголемени казни, бидејќи таквите кривични дела се сметаат за пософистицирани и поштетни.

- **Одбрани и ублажување**

Во случаи на случајно оштетување или непознавање на законот, обвинетите може да тврдат дека немале криминална намера. Исто така, обвинетите може да тврдат дека дејствувале во рамките на законските дозволи или дека нивните активности биле овластени, иако овие барања може да се оспорат ако дозволите биле добиени преку коруптивни средства.

- **Влијание врз заедниците и животната средина**

Уништувањето на шумите доведува до долгорочна штета на животната средина, како што се ерозија на почвата, губење на биолошката разновидност, нарушување на циклусот на водата и зголемени емисии на јаглерод. Многу рурални заедници зависат од шумите за нивната егзистенција, а уништувањето на шумите може да доведе до раселување на овие заедници и оштетување на локалните економии. Шумските пожари и незаконските операции за сеча, исто така, може да ги зголемат ризиците за јавното здравје поради загадувањето на воздухот и водата[37].

Во Северна Македонија, справувањето со уништувањето на шумите преку кривичното право има за цел да ги заштити ресурсите на животната средина додека ги држи поединците и корпорациите одговорни за нивните постапки. Правилното

[37] Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020

спроведување на овие закони бара соработка помеѓу органите за животна средина, органите за спроведување на законот и локалните заедници.

3.4. Криминогени фактори

Уништувањето на шумите, алармантно еколошки и криминално прашање во Република Северна Македонија, има длабоки еколошки, економски и социјални последици. Шумските екосистеми се составен дел од зачувувањето на биолошката разновидност, регулирањето на климата, зачувувањето на водата и целокупното здравје на животната средина. Сепак, овие критични природни ресурси се повеќе се загрозени од човечки активности кои вклучуваат нелегална сеча, расчистување на земјиштето, палење и други форми на деградација на животната средина.

Во Северна Македонија, шумите покриваат значителен дел од пределот на земјата и се од витално значење за одржување и на локалните заедници и на националната економија. Сепак, и покрај напорите за регулирање и заштита на овие шумски области, нелегалната сеча и сечата на шумите продолжуваат да напредуваат, честопати поттикнати од недозволени економски активности, слаби структури на управување и несоодветно спроведување на законот.

Во суштината на прашањето се различни фактори кои создаваат средина погодна за шумски злосторства. Тие вклучуваат економски притисоци, како што се сиромаштијата и невработеноста, кои ги туркаат поединците, па дури и организираните криминални групи да ги искористуваат природните ресурси за краткорочна финансиска добивка. Нелегалната сеча и уништувањето на шумите често обезбедуваат моментален профит, особено во руралните области каде што легалните економски можности се оскудни. Социјалните фактори исто така играат улога, особено во заедниците каде што традиционалните права за користење на шумите се слабо дефинирани или каде што постои недостаток на свест за долгорочните влијанија од уништувањето на шумите. Во такви контексти, исцрпувањето на шумите се гледа помалку како криминал, а повеќе како неопходност за опстанок или развој[38].

Друга критична димензија на шумскиот криминал е улогата на политичките и правните фактори, особено слабото владеење, корупцијата и неефективното спроведување

[38] Андов Р. Криза на екологизмот, стр. 70, 2020

на законот. Регулаторната рамка за управување со шумите во Северна Македонија често е поткопана од корупција, каде што незаконските активности остануваат неказнети или се олеснети од службеници кои имаат корист од несанкционираните операции за сеча. Овој недостаток на одговорност создава попустлива средина каде што криминалците се чувствуваат охрабрени да се вклучат во нелегална експлоатација на шумите без страв од значителни правни последици. Синдикатите за организиран криминал дополнително го комплицираат прашањето, бидејќи тие често се вклучени во големи операции за сеча, шверц на дрва и шеми за пренамена на земјиште, искористувајќи ги дупките во правниот систем и избегнувајќи откривање од страна на властите[39].

Факторите на животната средина, исто така, придонесуваат за криминогена средина за шумски злосторства. Северна Македонија, како и многу други балкански земји, се соочува со предизвици поврзани со климата, како што се суши и зголемени температури, кои ја зголемуваат ранливоста на шумите од пожари и нелегално расчистување на земјиштето. Понатаму, деградацијата на екосистемите поради претходна експлоатација на шумите ја ослабува природната одбрана на овие области, што ги прави поподложни на понатамошно уништување. Ова создава циклус на ранливост, каде што деградираните шуми полесно се експлоатираат од криминални мрежи, и каде што последиците од нелегалните активности, како што се ерозијата на почвата и загадувањето на водата кои дополнително ја оштетуваат животната средина и околните заедници.

Генерално, криминогените фактори во контекст на кривичното дело пустошење на шума може поединечно да ги класифицираме на следниов начин:

- **Економски фактори**

Економските притисоци играат централна улога во поттикнувањето на уништувањето на шумите. Сиромаштијата, невработеноста и недостатокот на економски алтернативи ги туркаат поединците, особено во руралните области, да се вклучат во нелегални активности како што се сеча и расчистување на земјиштето. Овие акции често обезбедуваат непосредна финансиска добивка, што ги прави привлечни за оние кои се борат да заработат за живот. Побарувачката за дрво и на домашниот пазар создава можности за нелегална експлоатација, бидејќи дрвото станува профитабилна стока. Во многу случаи,

[39] Министерство за животна средина и просторно планирање. Шумарство анализа, 2022

поединци или мали групи може да прибегнат кон нелегална сеча како механизам за преживување, особено во економски депресивни региони каде што легалните можности за вработување се оскудни. Понатаму, недостатокот на инвестиции во одржливо управување со шумите и алтернативни средства за живот за руралното население го влошува проблемот. Без одржливи економски алтернативи, поединците се со поголема веројатност да се вклучат во криминални активности кои ги уништуваат шумите.

- **Социјални и културни фактори**

Социјалните и културните норми придонесуваат и за криминогената средина во која се случува пустош на шумите. Во некои рурални заедници, користењето на шумските ресурси е длабоко вкоренето во традицијата, при што шумите служат како извор на гориво, храна и материјали за секојдневниот живот. Меѓутоа, во отсуство на јасни регулативи или спроведување, овие традиционални намени може да прераснат во неодржлива експлоатација, особено кога се под влијание на надворешните пазарни притисоци. Недостатокот на еколошка свест или едукација за долгорочните последици од уништувањето на шумите дополнително го влошува проблемот. Во многу случаи, локалните заедници можеби не ја сфаќаат нелегалната сеча или уништувањето на шумите како криминални, особено кога тоа е историски прифатена практика. Ова културно исклучување помеѓу традиционалната употреба на ресурси и модерните еколошки регулативи создава попустлива атмосфера за процут на шумските злосторства[40].

- **Политички и правни фактори**

Слабото владеење и корупцијата во политичките и правните системи се значајни криминогени фактори во пустошењето на шумите во Северна Македонија. Регулаторната рамка на земјата за заштита на животната средина честопати е поткопана од неефикасноста на институциите задолжени да го спроведуваат законот. Во многу случаи, властите одговорни за управување со шумите немаат ресурси, обука или политичка волја за ефикасна борба против дивата сеча и расчистување на земјиштето. Корупцијата игра клучна улога во овозможувањето на шумските злосторства. Поткупот на владини функционери и агенции за спроведување на законот им овозможува на нелегалните

[40] Светлана Николоска. Економска криминалистика – коавтор, второ дополнето издание, Скопје, 2008

дрвосечачи и развивачи да работат неказнето. Во некои случаи, корумпираните функционери може активно да учествуваат или да имаат корист од операциите на нелегална сеча, што дополнително ги отежнува напорите за контрола на шумските злосторства. Оваа ерозија на одговорност поттикнува клима на беззаконие, каде што криминалците се чувствуваат сигурни знаејќи дека нивните постапки најверојатно нема да бидат кривично гонети или казнети. Дополнително, правните дупки и несоодветните механизми за спроведување придонесуваат за опстојување на шумскиот криминал. Дури и кога постојат закони за заштита на шумите, казните за прекршоци можеби не се доволно строги за да ги одвратат потенцијалните престапници. Во некои случаи, казните се минимални, а стапките на гонење се ниски, што создава мал поттик за криминалците да престанат со своите активности[41].

- **Вклучување на организиран криминал**

Организираниот криминал е клучен играч во опустошувањето на шумите од големи размери во Северна Македонија. Индустријата за илегална сеча често е контролирана од добро воспоставени криминални мрежи кои го искористуваат слабото владеење и регулаторниот надзор на земјата. Овие групи работат софистицирани операции за сеча, шверцување дрва преку границите и перење нелегални профити преку легитимни бизниси. Синдикатите за организиран криминал обично се со подобри ресурси и опремени од локалните органи за спроведување на законот, што им овозможува да вршат активности за уништување на шумите од големи размери со минимално мешање. Тие често ги вработуваат локалните жители како работници, што дополнително ги заплеткува заедниците во нелегални активности и им отежнува на властите да го прекинат кругот на криминал. Овие групи користат насилство, поткуп и заплашување за да ја задржат контролата врз незаконските операции, што им отежнува на локалните власти и заедниците да се спротивстават или да ги пријават нивните активности[42].

- **Фактори на животната средина**

---

[41] Светлана Николоска. Економска криминалистика – коавтор, второ дополнето издание, Скопје, 2008

[42] Шурбевски, Б. Здравствена состојба на шумите во Малешевско, unpublished. Шумарски факултет, Скопје, 2018

Еколошката ранливост, исто така, придонесува за криминогените фактори зад уништувањето на шумите. Шумите во Северна Македонија се сѐ поподложни на оштетување поради климатските промени, вклучително и зголемување на температурите, суши и зголемен ризик од пожари. Овие услови создаваат можности за незаконски активности, како што е подметнување шумски пожар, каде што криминалците намерно палат пожари за расчистување на земјиштето за земјоделски или градежни цели. Понатаму, деградацијата на животната средина од претходните нелегални активности ја ослабува отпорноста на шумите, што ги прави поранливи на понатамошно уништување. Штом шумата е делумно сечена или оштетена, на криминалните мрежи им станува полесно да го искористат деградираното земјиште за дополнителни нелегални активности, создавајќи јамка за уништување повратни информации.

- **Институционални и структурни слабости**

Институционалната рамка за заштита на животната средина во Северна Македонија е обележана со неефикасност кои придонесуваат за шумски криминал. Недоволно финансираните агенции за управување со шумите се борат да ги следат огромните шумски површини, а недостатокот на координација помеѓу владините агенции го попречува ефективно спроведување. Шумочуварите и инспекторите за животна средина често се премалку на број и немаат потребни алатки за откривање и борба против нелегалната сеча или активностите за расчистување на земјиштето. Покрај тоа, капацитетот на судскиот систем да гони еколошките злосторства е ограничен. Многу судии и обвинители може да немаат специјализирано познавање на правото за животна средина, што ќе доведе до благи казни или отфрлање на случаите. Оваа институционална слабост ја овековечува културата на неказнивост, каде што злосторствата во шумите се сметаат за активности со низок ризик од потенцијалните престапници[43].

[43] Марина Малиш Саздовска. Прирачник за истаги кај еколошки кривични дела,Факултет за безбедност, Скопје, 2013

ГЛАВА 4: МЕТОДИКА НА СУЗБИВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИ КРИВИЧНИ ДЕЛА, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПУСТОШЕЊЕ ШУМА

4.1. Карактеристики на еколошкиот криминал и пустошење шуми

Сузбивањето на еколошките злосторства е од суштинско значење за обезбедување на зачувување на природните ресурси и промовирање на одржлив развој. Еколошкиот криминал опфаќа широк опсег на незаконски активности кои ги прекршуваат законите и прописите за животната средина. Се карактеризира со својата сложеност, глобален опсег и често транснационална природа, бидејќи многу еколошки злосторства, како што се нелегална сеча, трговија со диви животни и загадување, вклучуваат прекугранични активности и мрежи. Уништувањето на шумите, специфичен облик на еколошки криминал, се означува со незаконско отстранување на шумската покривка, без разлика дали е преку неовластено сеча, подметнување пожар или расчистување на земјиштето за земјоделство и развој. Во овој контекст, главните карактеристики на еколошкиот криминал вклучуваат:

- ***Незаконска експлоатација на ресурси:*** Во својата суштина, еколошкиот криминал вклучува неодобрена експлоатација на природните ресурси. Во случај на уништување на шумите, ова често се прави за краткорочна економска добивка, без да се земат предвид долгорочните влијанија врз животната средина и социјалните аспекти. Нелегалната сеча, на пример, ги осиромашува шумите и ги нарушува екосистемите, придонесувајќи за губење на биолошката разновидност и климатските промени.
- ***Финансиски мотив:*** еколошките злосторства обично се водени од профит, со незаконски активности кои нудат значителни финансиски награди. Трговијата со дрва, на пример, е индустрија од повеќе милијарди долари, а илегалната сеча обезбедува евтина, нерегулирана дрва за да се задоволи високата глобална побарувачка. Овој финансиски поттик често ги надминува ризиците од кривично гонење, особено кога спроведувањето на законот е слабо или корумпирано.
- ***Вклучување на организиран криминал:*** еколошкиот криминал, вклучително и уништувањето на шумите, се повеќе се поврзува со синдикатите за организиран криминал. Овие групи се вклучени во големо, нелегално извлекување ресурси,

користејќи софистицирани методи за да се избегне откривање од страна на властите. Познато е и дека криминалните мрежи шверцуваат дрва преку границите, што го отежнува пронаоѓањето на потеклото на нелегално собраните дрва.

- ***Корупција и слабо владеење:*** Корупцијата игра значајна улога во овозможувањето на еколошките злосторства. Во многу региони, вклучително и оние со богати шумски ресурси, локалните власти може да бидат соучесници во нелегални активности, да примаат мито или да замижуваат пред прекршувањата. Слабите структури на управување, недостатокот на капацитет за спроведување и неефективните законски рамки дополнително го влошуваат проблемот, дозволувајќи им на еколошките злосторства да процветаат.
- ***Штета за заедниците и екосистемите:*** Злосторствата во животната средина имаат далекусежни последици, не само за животната средина, туку и за локалните заедници. Уништувањето на шумите ги нарушува екосистемите, што доведува до губење на биолошката разновидност и уништување на живеалиштата за многу видови. Тоа, исто така, влијае на домородните заедници и руралните популации кои се потпираат на шумите за егзистенција, бидејќи нелегалната сеча и расчистувањето на земјиштето доведува до раселување на луѓето, губење на ресурси и зголемена ранливост од природни катастрофи[44].

Во областа на криминологијата, уништувањето на шумите се повеќе се проучува како итен еколошки криминал. Овој вид еколошки криминал не само што му штети на биолошката разновидност, туку и го влошува глобалното затоплување, го намалува квалитетот на водата и ја нарушува егзистенцијата на заедниците кои се потпираат на шумите. Криминолозите го испитуваат уништувањето на шумите за да ги разберат неговите причини, улогата на организираниот криминал и предизвиците вклучени во ефикасното сузбивање на овие активности. Разбирањето на криминолошките аспекти на уништувањето на шумите вклучува анализа на мотивациите, методите и влијанијата поврзани со ова кривично дело. Од економските двигатели до слабото владеење и корупцијата, уништувањето на шумите е пример за еден вид криминал во животната средина што ги одразува и локалните и глобалните сили. Во овој контекст,

[44] Wilson, L., and Boratto, R. Conservation, wildlife crime, and tough-on-crime policies: Lessons from the criminological literature. Biological Conservation, 251:108810, 2020

криминологијата обезбедува рамка за испитување како и зошто се случува уништувањето на шумите и кои стратегии може да се применат за борба против него.

Сузбивањето на уништувањето на шумите претставува бројни предизвици, бидејќи овој вид криминал често се случува во оддалечените области каде ресурсите за спроведување на законот се ограничени. Огромната големина и непристапноста на многу шумски региони го отежнуваат следењето и спречувањето нелегални активности. Дополнително, криминалните мрежи вклучени во уништувањето на шумите често се прилагодуваат на стратегиите за спроведување, користејќи напредна технологија или префрлајќи ги операциите во нови области за да избегнат откривање. Криминолозите ги испитуваат овие логистички и оперативни предизвици, забележувајќи дека ограничувањата на ресурсите и ограничениот капацитет за спроведување се значајни бариери за ефективно сузбивање на уништувањето на шумите.

Правните рамки за справување со уништувањето на шумите, исто така, варираат во голема мера, а казните за нелегална сеча или расчистување на земјиштето може да бидат премногу благи за да послужат како пречка. Во многу случаи, паричните казни или затворската казна се недоволни во споредба со добивката генерирана од незаконски активности. Криминологијата се залага за посилни казни, подобрени законски дефиниции за злосторствата во животната средина и посеопфатна легислатива за подобрување на ефективноста на напорите за спроведување. Понатаму, транснационалната природа на уништувањето на шумите при што нелегално собраните дрва може да се обработуваат во една земја и да се продаваат во друга, создава на меѓународна соработка за поефикасно регулирање и следење на шумските производи[45].

Криминолошкиот пристап кон сузбивањето на уништувањето на шумите вклучува и превентивни и реактивни стратегии. Зајакнувањето на капацитетот за спроведување на законот е од суштинско значење за патролирање на шумските области, откривање нелегални активности и гонење на прекршителите. Технологиите како што се сателитски снимки, надзор со беспилотни летала и Географски информациски системи (ГИС) се покажаа вредни во следењето на промените во шумската покривка и идентификувањето на

[45] Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020

областите каде што се случува уништување на шумите. Оттука, современите криминолози ја нагласуваат потребата од инвестирање во технологија и обука на персоналот за спроведување на законот за да се подобрат способностите за откривање и одговор.

Јавната свест и ангажманот на заедницата се исто така критични компоненти во борбата против уништувањето на шумите. Едукацијата на локалните заедници за важноста на зачувувањето на шумите и нивното вклучување во напорите за следење може да поттикне култура на грижа за животната средина. Дополнително, промовирањето на одржливи алтернативи за егзистенција може да ги намали економските стимулации кои ги тераат поединците кон нелегална сеча или расчистување на земјиштето. Со адресирање на основните социо-економски фактори кои придонесуваат за уништување на шумите, овие стратегии можат да помогнат да се спречи криминалот во животната средина на неговиот извор.

Меѓународната соработка е од витално значење во сузбивањето на транснационалниот еколошки криминал. Иницијативите како што се програмата Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT) и Конвенцијата за меѓународна трговија со загрозени видови (CITES) обезбедуваат рамки за соработка меѓу земјите за справување со нелегалната сеча и регулирање на трговијата со дрва. Од криминолошка перспектива, овие напори ја одразуваат важноста на глобалните партнерства во решавањето на сложената, прекугранична природа на уништувањето на шумите.

4.2. Оперативно-тактички мерки и истражни дејствија за сузбивање на еколошки криминал

Сузбивањето на еколошкиот криминал, вклучително и нелегалните активности како што се уништувањето на шумите, трговијата со диви животни и загадувањето, бара сеопфатен пристап кој вклучува оперативно-тактички мерки и истражни дејствија. Овие стратегии им овозможуваат на институциите за спроведување на законот и регулаторните тела ефективно да ги откријат, спречат и гонат еколошките злосторства. Оттука, оперативно-тактички мерки се проактивни чекори преземени од страна на органите за спроведување на законот и за заштита на животната средина за спречување и нарушување на еколошкиот криминал. Овие мерки се од суштинско значење за одржување на надзорот,

собирање разузнавачки информации и извршување на извршните дејствија. Тие вклучуваат:

- **Надзор и мониторинг**

Сателитите и беспилотните летала опремени со камери и сензори со висока резолуција можат да ја следат шумската покривка, живеалиштата на дивиот свет и индустриските области за нелегални активности. Технологијата за далечинско набљудување е особено корисна за откривање нелегална сеча, рударство или расчистување на земјиштето во оддалечените региони. Употреба на географски информациски системи (ГИС) технологијата овозможува мапирање и анализа на податоците за животната средина, помагајќи им на агенциите да ги идентификуваат областите со висок ризик и да ги откријат промените во користењето на земјиштето. Оваа технологија може да се интегрира со други извори на податоци за да се создадат сеопфатни мапи на нелегални активности.

- **Патроли и инспекции**

Патролите на теренот од страна на чуварите на шумите, инспекторите за животна средина и персоналот за спроведување на законот се од суштинско значење за идентификување на местата за нелегална сеча, ловокрадски активности или неовластено фрлање отпад. Целните патроли може да се фокусираат на познати жаришта или области идентификувани преку далечинско следење. Следбено, редовните инспекции на индустриите, местата за одлагање отпад и областите за сеча помагаат да се обезбеди усогласеност со еколошките прописи. Инспекторите можат да ги проверат дозволите, да ја прегледаат евиденцијата за сеча и да проценат дали компаниите се придржуваат до одржливите практики. Ненајавените инспекции се особено ефикасни за одвраќање на прекршоци[46].

- **Собирање и анализа на разузнавачки информации**

Собирањето информации за криминалните мрежи, побарувачката на пазарот за нелегални ресурси и обрасците на криминал во животната средина е критично. Разузнавањето може да дојде од информатори, извештаи од заедницата, сателитски податоци и меѓународна соработка. Напредните алатки и софтвер за анализа на податоци

[46] Buliga, B., and Nichiforel, L. Voluntary forest certification vs stringent legal frameworks: Romania as a case study. Journal of Cleaner Production, 207 (January), pp. 329–42, 2019

може да се користат за да се идентификуваат трендовите, да се поврзат осомничените со конкретни кривични дела и да се предвидат потенцијални области на нелегални активности. Мапирањето на криминалот и анализата на социјалните мрежи може да им помогнат на властите подобро да ја разберат структурата и работењето на криминалните организации вклучени во еколошки криминал.

- **Меѓуагенциска соработка и наменски сили**

Формирањето работни групи кои вклучуваат полиција, агенции за животна средина, царински органи и други релевантни тела може да ја подобри координацијата. Работните сили им овозможуваат на различните агенции да споделуваат информации и ресурси и да спроведуваат заеднички операции кои комбинираат експертиза и во криминалната истрага и во науката за животната средина.

Исто така, многу еколошки злосторства, како што се трговија со диви животни и нелегална сеча, вклучуваат транснационални мрежи. Соработката со меѓународните организации (на пример, ИНТЕРПОЛ, CITES) и соседните земји е од витално значење за следење на осомничените, пресретнување на пратки и прекинување на синџирите на снабдување.

- **Ангажирање на заедницата и јавна свест**

Вклучувањето на локалните заедници во мониторингот и пријавувањето на еколошките злосторства може да ги подобри напорите за откривање. Членовите на заедницата често имаат вредни информации за нелегални активности што се случуваат во нивна близина. Исто така, едукацијата на јавноста за влијанијата на еколошкиот криминал и охрабрувањето на луѓето да пријават сомнителни активности може да помогне да се генерираат информации за спроведување на законот. Кампањите исто така може да промовираат одржливи практики и да ја намалат побарувачката за нелегални производи[47].

4.3. Превентивни и репресивни мерки за поефикасно сузбивање на пустошење шума

Со националното законодавство се уредува постапувањето на институциите, осносно на полицијата во рамки на криминалистичките истраги на казнивите поведенија

[47] Hudson, R. The illegal, the illicit and new geographies of uneven development. Territory, Politics, Governance, 8 (2), pp.161–76, 2020

во земјата, вклучително и за еколошките кривични дела и пустошењето на шумите. Оттука, полицијата во рамките на својата основна дејност презема превентивни и репресивни мерки, со цел ефикасно сузбивање на кривичните дела.

Полицијата е директно надлежна за сузбивање на еколошките кривични дела, бидејќи согласно одредбите на Законот за Кривична Постапка, тие се должни да ги преземаат сите мерки предвидени со законот, со цел расветлување на кривичните дела од областа на заштита на животната средина. Треба да се напомене дека еколошките кривични дела имаат посебни карактеристики кои условуваат примена на одредени знаења и соодветни криминалистички методи за нивно откривање и докажување. Па така, Еколошкиот криминал е посебен облик на современиот криминал, кој е се позастапен и се издвојува како посебен вид на криминал, што укажува на потребата за постоење на посебна организациска единица специјализирана за еколошки кривични дела. Додека, пустошењето на шумите се подвид на еколошкиот криминал кои имаат диференцирачки специфичности во однос на криминолошко безбедносното дејствување.

Полицијата може да делува превентивно (ante delictum) со цел следење на појавите на кои се инкриминирани, како и да работи на отстранување на причините за таквите појави. Превенцијата може да се реализира со воспоставување на организиран систем на превентивни мерки и активности за заштита на шумите. Како резултат на постојаното присуство на терен, забележување на појавите и вршење на патролна дејност, полицијата меѓу првите може да ги забележи еколошките кривични дела. Доколку се констатира конкретно казниво поведение полицијата презема натамошни мерки за негово докажување и целосно разјаснување, што подразбира утврдување на идентитетот на сторителот и поднесување на кривична пријава. Превентивното дејствивање на полицијата се состои од набљудување, контрола и надзор над критичните сектори; собирање на информации; патролирање; перманентно информирање и соработка со надлежните органи и институции во рамена на информациите и сл. За ефикасно спроведување на овие активности потребно е да има критична карта со внесени податоци за постоечките и потенцијалните криминалци, со наведување на начинот на пустошењето на шумите[48].

---

[48] Центар за правни истражувања и анализи (ЦПИА). Компаративна анализа на стратегии за справување со еколошки криминал, Скопје, Септември, 2021

Покрај превентивната улога на полицијата, таа има и репресивна улога (post delictum) со преземање на истражни дејствија и форензички испитувања со цел расветлување на еколошките кривични дела. Бидејќи видовите на криминал имаат свои посебни карактеристики својствени за тој вид на криминал и одреден профил на сторители, секој вид на криминал има посебна методика за сузбивање (методика за економски криминал, организиран криминал, сајбер криминал и сл.). Така постои и посебна методика (збир на оперативно-тактички мерки и истражни дејствија за одреден вид на криминал) и за еколошките кривични дела.

Методиката за сузбивање на еколошкиот криминал ги содржи оние мерки и активности со кои во рамки на криминалистичката истрага се врши откривање (дознавање), докажување и разјаснување на еколошките кривични дела. Методиката на откривање на еколошките кривични дела вклучително и пустошењето на шумите се состои од неколку фази, и тоа:

1. Дознавање за постоење кривично дело

Оваа фаза се однесува на добивање сознание за сторено кривично дело од областа на еколошкиот криминал и пустошењето на шумите, при што припадниците на полицијата и инспекциските органи преземаат конкретни мерки и активности. Во оваа фаза се прибираат сознанија поврзани со кривичното дело.

2. Докажување или разјаснување преку одговор на деветте златни прашања на криминалистиката:

- *што се случило, (дали настанот е кривично дело, не е кривично дело или е несреќен случај.*
- *кој е сторител/сторители, (утрвдување на идентитетот на сторител/и),*
- *каде се случил настанот, (место на настан или locus operandi),*
- *кога, (време на извршување или tempus operandi),*
- *како, (начин на извршување или modus operandi),*
- *со што, (со кои предмети или орудија е извршено кривичното дело), • зошто, (мотивот за кривичното дело),*
- *со кого, (соучесници или соизвршители, организирана криминална група),*

- *врз што/кого, (кој е објект на напад или жртва/и).*

Во оваа фаза треба да се докаже еколошкиот криминал, преку соработка со вештаци од одреден профил (од областа на природни и др. науки), како на самото место на настан, така и во вештачењето на релевантни траги и предмети во нареден период.

3. Изведување на сторителот пред лицето на правдата односно утврдување на неговиот идентитет и поднесување на кривична пријава.

Во последната фаза во криминалистичката истрага на еколошките кривични дела е пронаоѓање/ идентификување на сторителот/сторителите или организираната криминална група, кои имаат одговорност за стореното кривично дело. Во оваа фаза, со доказите кои се обезбедени, се поднесува кривична пријава.

Генерално, секој посебен вид на криминал има и посебни карактеристики, кај еколошките кривични дела тоа е потребата за примена на начелото на брзина и оперативност. Имено, потребно е брзо излегување на местото на настанот и при тоа обезбедување на местото на настанот, обезбедување на специфичните траги и предмети (обезбедување на материјални докази), благовремено земање на примероци, за подоцна, со примена на научни методи, да се обезбедат квалитетни докази за судската постапка. Карактеристично за еколошките кривични дела вклучително и пустошењето на шумите е завршување на вештачењата во што е можен побрз рок, при што се преземаат ситуациони вештачења на самото место на настанот. При овие вештачења вештаците го опфаќаат местото на настанот во целина: времето, местото, утврдување на сите учесници во настанот, предметите, нанесената штета, врската меѓу лицата и последиците[49].

При извршувањето на кривично дело пустошење на шума, најчесто доаѓа до одреден степен на загадување или уништување на животната средина, и тоа со присуство на одредена количина штетна материја во воздухот, водата или во почвата, која количина претставува кривично дело доколку е над дозволената граница. Доколку таа концентрација на загадувачката материја, со текот на времето, или заради временските услови, се намали, а првичната не е утврдена со вештачење на местото на настанот, нема да постои еколошко кривично дело. Оттука од огромно значење е ситуациското вештачење кај овој вид на

[49] Методија Ангелески и Борис Мургоски. Вовед во криминалистика, Факултет за безбедност, Скопје, 2017

кривични дела, реализирано веднаш по добивање на сознание за кривичното дело, бидејќи на тој начин се утврдува дали постои кривично дело или не постои.

Посебно значаен аспект на целосното разјаснување на еколошките кривични дела – пустошење на шума имаат и криминалистичко - техничките односно форензичките испитувања. При тоа се започнува со увид на местото на настан, со цел утврдување дали постои кривично дело или не постои, утврдување на видот на кривичното дело, утврдување на докази, пронаоѓање и утврдување на идентитетот на жртвата, утврдување на видот и големината на штетата и контрола на одредени докази со кои располагаме. Често пати има потреба за ситуационо вештачење на местото на настанот или т.н. in situ вештачење кое се врши паралелно со вршење на увидот. При ова вештачење се врши подигање на примероци, кои со посебна мобилна опрема се вештачат на местото на настан. Како резултат од форензичките испитувања се изготвува записник, фотоалбум и сл. При оваа постапка најважно е да се обезбедат материјални докази, односно трагите кои се анализираат да имаат доказна вредност. На тој начин трагите имаат суштинска улога во откривањето на кривичното дело, идентификувањето на сторителот и изготвување на квалитена кривична пријава[50].

Генерално, значаен предуслов за ефикасно сузбивање на еколошкиот криминалитет се и соодветната организациска поставеност и кадровска екипираност на полицијата, за да може успешно да се одговори на поставените задачи на превентивен и репресивен план во заштитата и унапредувањето на животната средина и природата.

ГЛАВА 5: БЕЗБЕДНОСЕН АСПЕКТ И СОВРЕМЕНИ ПРИСТАП НА ЗАШТИТА НА ШУМИТЕ ОД ПУСТОШЕЊЕ

5.1. Интеграција на безбедносни мерки во управувањето со шумите

Ефективното управување со шумите е од клучно значење за одржување на екосистемите, зачувување на биолошката разновидност и поддршка на локалните економии. Сепак, шумите се соочуваат со низа безбедносни закани, а интеграцијата на

[50] Dragovic, N. Ristic, R., Pulzl, H. анд Wolfslehner, B. Natural Resource Management in Southeast Europe: Forest, Soil and Water, 2017

безбедносните мерки во практиките за управување со шумите е од суштинско значење за да се ублажат овие ризици, да се заштитат шумските ресурси и да се обезбеди одржливо управување. Со инкорпорирање на безбедносни стратегии, институциите поврзани со шумите можат да ја подобрат отпорноста на шумските екосистеми, да промовираат зачувување и да придонесат за пошироки напори за заштита на животната средина.

Интегрирањето на современи безбедносни мерки во контекст на управувањето и безбедноста на шумите се спроведува преку неколку клулчни чекори. Тие се:

- **Инкорпорирање технологии за надзор и мониторинг**

Спроведувањето на напредни технологии за надзор, како што се далечинско набљудување, беспилотни летала и стапици со камери, може да помогне да се следат шумските области за нелегални активности. Далечинско набљудување може да открие промени во шумската покривка, дозволувајќи им на менаџерите брзо да идентификуваат нелегална сеча и навлегување. Беспилотните летала и замките за камери можат да обезбедат слики и податоци во реално време, што може да им помогне на властите брзо да реагираат на заканите[51].

- **Патрола и спроведување на законот**

Воспоставувањето редовни патроли од страна на обучени шумски чувари или чувари е од суштинско значење за спречување на нелегални активности. Овие патроли можат да покриваат големи површини и да служат како видлива пречка за ловокрадците и дивите дрвосечачи. Агенциите за спроведување на законот можат да соработуваат со локалните заедници и управителите на шумите за да ги спроведат прописите и ефективно да ги гонат прекршителите.

- **Вклучување на заедницата и свесност**

Ангажирањето на локалните заедници во напорите за управување со шумите и безбедноста е витална компонента на одржливото управување со шумите. Членовите на заедницата можат да дејствуваат како управители на шумите, да пријавуваат сомнителни

[51] Brantingham, P.L. and Brantingham, P.J. Environment, routine, and situation: Toward a pattern theory of crime. In: Routine activity and rational choice (pp. 259–294). Routledge, 2017

активности и да помагаат во напорите за следење. Едукативните програми кои ја подигнуваат свеста за важноста на шумите и последиците од нелегалните активности, исто така, можат да поттикнат чувство на одговорност и да промовираат одржливи практики[52].

- **Употреба на технологија за рано откривање**

Шумските пожари се значајна закана за безбедноста на шумите, особено во регионите подложни на шумски пожари. Интегрирањето на технологии како што се сензори за термичка слика, сателитски мониторинг и системи за рано предупредување може да овозможат рано откривање на пожари. Овие технологии обезбедуваат податоци во реално време, овозможувајќи им на менаџерите на шумите да реагираат навремено и да спречат ширење на пожари. Во Македонија е воведен сателитски мониторинг - Македонски информативен систем за шумски пожари наречен Макфис (MKFFIS) изработен во соработка со експерти од Јапонија. Преку овој систем, сите институции кои можат да предупредат и да спречат појава на пожари ќе бидат поврзани во еден систем[53].

- **Геопросторни информациски системи (ГИС)**

ГИС системите може да биде вредна алатка во управувањето со шумите, помагајќи да се мапираат и анализираат шумските области и да се идентификуваат ранливите зони. Со преклопување на безбедносните податоци, како што се локации на активности на нелегална сеча или инциденти со ловокрадство, менаџерите можат да ги таргетираат областите со висок ризик и поефикасно да ги распределуваат ресурсите. ГИС може да помогне и во планирањето на рутата за патроли и напори за следење[54].

- **Зонирање на заштитени подрачја**

Воспоставувањето зони во шумите со различно ниво на заштита може да ја подобри безбедноста. На пример, областите за зачувување на јадрото може да имаат строги контроли на пристапот, додека тампон зоните може да се користат за одржливо

[52] Le Billon, P. Peacebuilding and white-collar crime in post-war natural resource sectors. Third World Thematics: A TWQ Journal, 3 (1), pp.80–97, 2018
[53] Македонски информативен систем за шумски пожари - Макфис (https://mkffis.cuk.gov.mk/)
[54] Li, R. Buongiorno, J., Turner, J.A and Zhu, S., and Prestemon, J. Long-term effects of eliminating illegal logging on the world forest industries, trade, and inventory. For Policy Econ, 10(7-8), pp.480–490, 2018

екстракција на ресурси под строга регулатива. Зонирањето помага во управувањето со човековата активност во и околу шумските области, намалувајќи ја веројатноста за нелегални активности во чувствителните области.

- **Партнерства за соработка**

Ефективната безбедност на шумите бара соработка помеѓу повеќе засегнати страни, вклучувајќи владини агенции, невладини организации и локални заедници. Партнерствата можат да го олеснат споделувањето на ресурсите, знаењето и технологијата. На пример, партнерствата со институциите за заштита (Министерство за животна средина, МВР, Шумска Полиција, итн) може да обезбедат дополнителни средства за опрема за надзор, додека соработката со локалните власти може да ги подобри напорите за спроведување на законот.

Генерално, интеграцијата на безбедносните мерки во управувањето со шумите е од клучно значење за заштита на шумските ресурси и обезбедување на нивна долгорочна одржливост. Со искористување на технологијата, ангажирање на заедниците и поттикнување на соработка меѓу засегнатите страни, институциите за заштита и безбедност на шумите можат ефективно да се справат со низа безбедносни закани. Овие интегрирани стратегии не само што придонесуваат за зачувување на шумите, туку и поддржуваат пошироки еколошки цели, како што се борбата против климатските промени, заштитата на биолошката разновидност и промовирањето на одржливиот развој. Како што се развиваат безбедносните предизвици, континуираните иновации и инвестициите во безбедноста на шумите ќе бидат од суштинско значење за зачувување на овие витални екосистеми за идните генерации[55].

5.2. Предизвици согласно СОКТА извештаите

Еколошкиот криминал претставува се поевидентна и присутна појава во Македонија, но сепак е на маргините на општественото делување. Криминализацијата на кривичните дела во животната средина зема се поголем замав во нашата држава поради

[55] Министерство за внатрешни работи (МВР). Проценка на закани од организиран криминал – Среднорочен преглед, 2023

идентификувањето на криминалитетот во животната средина како едно од најпрофитабилните и најбрзо растечки области на меѓународна кривична активност, каде зголемена вклученост имаат и организираните криминални мрежи.

Македонија се соочува со значителни предизвици поврзани со еколошкиот криминал и уништувањето на шумите, кои ја загрозуваат нејзината еколошка стабилност и економски развој. Нелегалната сеча, шумските пожари и неодржливата експлоатација на природните ресурси се примарните придонесувачи за деградација на шумите. Министерството за внатрешни работи (МВР) изготвува извештај за Среднорочен преглед — СОКТА 2023 кој претставува системско дополнение на националната проценка на заканите од сериозен и организиран криминал и го следи циклусот на политики на ЕВРОПОЛ и дава поддршка за доследно имплементирање на моделот на ILP (Intelligence-led policing) до сите институции кои се надлежни и должни да постапуваат во овој домен. Во посебен дел е обработен и еколошкиот криминал, односно кривичното дело пустошење на шумите. Односно, овој извештај ја нагласува моменталната состојба, предизвиците и среднорочниот напредок во рамките на иницијативата СОКТА (Зајакнување на организираниот криминал и антитероризмот).

Генерално, во извештајот се потенцира фактот дека еколошкиот криминал продолжува да биде актуелна закана преку незаконско користење на природните ресурси, вклучувајќи го загрозувањето на животната средина и природата со отпад која бележипораст. Еколошкиот криминал е цврсто испреплетен со легалниот бизнис сектор, при што криминалните структури од областа успеваат да ги злоупотребат правните празнини и законодавните измени за нова криминална активност.

Криминалот со бесправно сечење и пустошење на шумите, вклучувајќи ги и кражбите на дрва, нелегалниот транспорт, преработката и незаконската продажба на дрва бележи намалувачки тренд, но истиоте сеуште се активни и причинуваат значителна штета на животната средина. Шумските ресурси и понатаму незаконски се користат за остварување на криминална цел, а покрај оштетувањето на материјалните и буџетските средства на државата, со уништуваоето на шумскиот фонд се предизвикуваат и долгорочни штети по екологијата.

Во текот на 2021 и 2022 Година, во контекст на бесправно сечење и пустошење на шумите регистрирани се 220 кривични дела, за што кривично пријавени се вкупно 294 сторители. Во рамки на откриените дела, запленети се 10.338,1 метри кубни бесправно исечена дрвна маса,а вкупната материјалната штета е проценета во износ од над 12,6 милиони денари.

Временската динамика и модусите за извршување на криминалот со дрва остануваат без карактеристични промени во овој период, при што и понатаму посебно се критични модусите со корупција, а криминалната активност најчесто се извршува со други кривични дела, како што се злоупотребите и несовесното работење во службата, вклучувајќи ги делата кои се извршуваат со фалсификување на исправите. Криминалните структури кои делуваат во овој домен често користат контрамерки, и истите се агресивни и спремни да користат насилство кон службените лица.

Покрај ова, кај дел од откриените случаи соочени се елементи на неформална здруженост на повеќе лица, поради што се претпоставува и можност за организирано вршење на криминалната активност. Сепак, во овој период не се сузбиени организирани криминални групи кои делуваат во оваа област, но имајќи предвид дека еколошкиот криминал често се извршува со елементи на корупција и неформалназдруженост на лицата, претпоставена е можност за организирано делување и соработка со групите кои делуваат од областа на корупцијата и економскиот криминал. Генерално, според извештајот, во иднина не се очекува намалување на еколошкиот криминал, односно истиот и понатаму ќе биде присутен со појавни форми кои се детектирани во овој период[56].

Во контекст на кривичното дело, законите и нивното спроведување во пракса е од клучно значење за успешно спроведување со ситуацијата. Во таа насока, особено важни аспекти се начинот на откривање, истражување и гонење на овој вид на еколошки криминал, нивото на воведени санкции и нивото на приоритет на криминалот во животната средина. Генерално се идентификувани повеќе недостатоци кои зависат еден од друг или еден зајакнува друг:

- недостаток на статистички податоци,

[56] Министерство за внатрешни работи (МВР). Проценка на закани од организиран криминал – Среднорочен преглед, 2023

- недостаток на свест за обемот и влијанијата на криминалот,
- недостаток на приоритет на криминалот;
- недостаток на потребните буџети, човечки и финансиски средства за спроведување на законот кај надлежните органи,
- недостаток на специјализација и обука на органите за спроведување на законот, вклучувајќи обвинителство и судство,
- недостаток на соработка и комуникација помеѓу сите нивоа на националното ниво во синџирот на спроведување,
- недостаток на сеопфатна стратегија за борба против криминалот,
- ниско ниво на санкции воведени во пракса - повеќето кривични дела се санкционирани со парични казни наместо затвор,
- недостаток на усогласена практика за тоа како да се користат дополнителни санкции, олеснувачки и отежнувачки околности, конфискација и одземање,
- недостаток на необврзувачки насоки во врска со гонењето (исто така и во врска со разграничување на административните постапки) и изрекување казна,
- недостаток на минимални критериуми за инспекции и следење на усогласеноста на административно ниво.

Во овој контекст, повеќе од потребно е воспоставување на ефективен систем на санкции кој бара кривичните дела – Пустошење на шуми да се казнуваат со ефективни, пропорционални и моќни/разубедувачки кривични казни. Кривичните санкции треба да се сметаат како дел од системот за санкционирање, што исто така вклучува административни и граѓански санкции, како и дополнителни санкции. Но исто така, овои санкции потребно е соодветно ја одразува тежината на повредата и целта кој била посакувана да се постигне. Кривичната санкција го спречува сторителот да го повтори делото и спречи други потенцијални сторители да направат слично дело. Исто така важно е санкциите значајно да ги надминуваат придобивките што ги очекува сторителот. Секако, ефектот на одвратување на сторителите да не ги повторат таквите дела се состои и во строга практична

имплементација, високи стапки на откривање, ефективно и навремено гонење и осудување и казнување со примена на расположливиот опсег и нивоа на санкции[57].

5.3. Воспоставување на ефикасна еколошка антикорупција

Причините за корупцијата во областа на животната средина не се разликуваат многу од причините кои предизвикуваат корупција во другите области на општественото живеење, а тие вклучуваат непрецизно законодавство, непочитување на владеењето на правото, недоволно развиени еманципаторски вредности и почит кон правата на чиста и здрава животна средина на секој граѓанин, култура на неодговорност и нетранспарентност, ниско ниво на професионализам. Меѓу факторите кои создаваат предуслови за ширење на корупцијата спаѓаат нефункционалноста на судскиот систем, ниските примања на поединците кои работат во јавната администрација, недоволната институционална контрола на јавната администрација, зголемувањето на државниот интервенционизам во одделни полиња на опшественото живеење. Извештајот на ОБСЕ (2020) за Северна Македонија за 2019 година, покажува очигледен расчекор меѓу законската регулативна и јавно декларираните заложби за заштита и унапредување на животната средина и реалноста во која квалитетот на животната средина се доведува под прашање. Дополнително, еколошката корупција е значително присутна во поглед на пустошењето на шумите и се наметнува како една од главните фактори кои мора безбедносно да се контрилираат со цел да се намали стапката на овој вид еколошки криминал.

Корупцијата во областа на животната средина може да се појави во низа форми почнувајќи од поткуп и заштита на приватни интереси при проектирање на национални политики, па до спроведување на програми за заштита на животната средина. Значајна форма на корупција во областа на животната средина е издавањето на лиценци, дозволи и сертификати за користење на јавни добра поврзани со животната средина. Генерално, лицата кои потенцијално може да бидат вклучени во коруптивни практики се оние кои учествуваат во креирањето и носењето на политики во областа на живитната средина, лицата кои издаваат дозволи и сертификати за користење на ресурси и јавни добра, лицата кои ги котролираат политиките на заштита на животната средина како инспетори за

[57] Центар за правни истражувања и анализи (ЦПИА). Компаративна анализа на стратегии за справување со еколошки криминал, Скопје, Септември, 2021

заштита на животна средина и полицајци. Најчести форми на корупција во заштитата на животната средина се: злоупотреба на службената позиција, поткуп, тргување со влијание, откривање на класифицирана информација заради лична корист.

Превенцијата и спречувањето на корупцијата не се едноставни процеси и подразбираат ангажман на секој поединец и професионалец во дадената област. Првиот чекор во превенцијата на корупцијата мора да биде градење на довербата кон институциите одговорни за справување со корупцијата, а за да се направи тоа, самите институции мора да покажат функционалност, ефикасност и транспарентност во работата. Ефикасното решавање на случаите во кои постои сомнеж за корупција ќе им даде на граѓаните чувство дека институциите за превенирање и спротивставување на корупција се функционални, дека евентуалното пријавување на корупциски сличаи нема да има негативни реперкусии по нив. Добар пример во таа насока е полициската акција “Гора” во која СВР Битола- ОВР Прилеп, одделот за криминалистичка полиција и одделот за специјални полициски операции, со поддршка на ЈП Национални шуми и внатрешна контрола на ЈП Национални шуми, лишија од слобода девет полнолетни и седум малолетни лица од Прилеп, поради тоа што вршеле нелегална сеча на шума. Во акцијата беа одземени 6 моторни возија, 15 коњи, 6 моторни пили и 45 метри кубни дрвна маса. По документирањето на случајот на лицата им беа поднесени кривични пријави, по член 226 од кривичниот законик т.е. за пустошење на шуми.

На системско ниво, превенцијата на корупцијата подразбира изготвување и имплементација на стратегија за справување со корупцијата во областа на животната средина. Успешна стратегија за справување со корупцијата во областа на животната средина треба да биде системски мултисектроски и мултидимензионален документ. Треба да вклучува мерки на превенција и подигање на свеста за штетноста од корупцијата генерално и особено во областа на заштита на животната средина. Подигањето на свеста за штетните последици од корупцијата во областа на заштита на животната средина придонесува за одрживост на антикорупциските политики и намалување на просторот во кој се можни коруптивни практики[58].

---

[58] Кире Шарламанов. Водич за еколошка антикорупција. ФЛОРОЗОН Центар за еколошка демократија. Скопје, Декември 2023

Препорачливите антикорупциски политики вклучуваат подобрување на транспарентноста и одговорноста во областите кои имаат импликации на животната средина, менување на законодавството во насока на намалување на недореченостите во истото, како и намалување на дискреционите права на чиновниците во јавната администрација, воведување на разумни еколошки стандарди и барања, поедноставување и рационалиација на административните процеси, учество на граѓаните во процесите кои вклучуваат надзор на работата на јавната администација во случаите кои може да имаат импликации по животната средина, сеопфатни кампањи за подигање на јавната свест за штетните последици од корупцијата генерално, а особено таа што има последици по квалитетот на животната средина и промоција на нетолеранција кон корупцијата.

Рационализацијата, односно поедноставувањето на процедурите може да биде значаен механизам за превенирање на корупцијата во областа на заштита на животната средина. Поедноставувањето ги прави процедурите јасни, го намалува обемот на интеракции меѓу заинтересираните страни и јавните службеници и го намалува просторот за субјективни интерпретации на регулативата. Исто така, како доста ефикасна алатка во борбата со корупцијата во областа на животната средина се покажува давањето на овластување на граѓани да го набљудуваат процесот на носење одлуки во областа на животната средина.

Со цел унапредување на областа за антикорупциско делување, потребно е во сите сегменти на администрација и општествено делување, каде што тоа е можно, да се воспостават процедури кои се дигитализирани. Ова е особено значајно заради избегнување на субјективното влијание при реализација на процеси, во рамки на кои може да има корупциски активности и дејанија. Дополнително, воспоставувањето на електронскиот систем за инспекција, т.н. Е-инспектор треба да биде една од алките во борбата против корупцијата, при што ќе овозможи случајна распределба на предметите, јакнење на независноста, професионалноста и транспарентноста. Овој систем ќе воспостави ефикасен контролен механизам преку кој ќе се намали можноста за субјективно влијание на инспекторите при вршењето на инспекциските надзори и контроли[59].

[59] Проф. д-р Марина Малиш Саздовска. Анализа на антикорупциската правна рамка во областа на животна средина. , ФЛОРОЗОН Центар за еколошка демократија, Скопје, Декември 2023

ГЛАВА 6: МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЧКА РАБОТА

6.1. Методологија на истражување

Методологијата на истражување во овој магистерски труд ќе користи комбиниран пристап за да се добијат сеопфатни информации и разбирање за пустошењето на шумите во Малишевскиот регион. Овој пристап ќе инкорпорира и квалитативно и квантитативно собирање податоци преку два различни анкетни прашалници. Со примена на анкети насочени кон различни групи, истражувањето има за цел да ги истражи перспективите од поединци директно вклучени во заштитата на животната средина и шумите, како и од локалните граѓани директно погодени од уништувањето на шумите.

Овој магистерски труд ќе користи описен и истражувачки дизајн за да ја анализира моменталната состојба на еколошкиот криминал и уништувањето на шумите во Малешевскиот регион. Пристапот со мешани методи овозможува собирање на детални сознанија од професионалци и локални жители, со што се олеснува холистички поглед на прашањето. Два посебни анкетни прашалници ќе се користат за да се таргетираат различни групи учесници:

- **Прашалник 1:** Наменет за намерно избрани професионалци, вклучително и шумска полиција, вработени во Националните шуми, судии, обвинители, претставници од невладини организации фокусирани на еколошки прашања, претставници на општинскиот сектор од Малешевијата и надворешни експерти за еколошки криминал и уништување шуми. Опфатени се вкупно 25 професионалци, преку он-лајн прашалник испраќан директно на нивните Е-маил адреси. Прашалникот е составен од 10 прашања. Целосната форма е претставена во делот Прилози на магистерскиот труд.
- **Прашалник 2:** Наменет за локалните жители во областите на Малешевскиот регион погодени од уништување на шумите да ги разберат перспективите на заедницата за причините, влијанијата, свеста и потенцијалните превентивни мерки. Прашалникот се спроведе теренски преку споделување на прашалниците до 60 жители. Прашалникот е составен од 10 прашања, и целосната негова форма е претставена во делот Прилози на магистерскиот труд.

6.2. Предмет и цели на истражување

Предмет на ова истражување е испитувањето на еколошкиот криминал во Република Северна Македонија, со специфичен фокус на прашањето на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион. Оваа студија има за цел да ги истражи природата и обемот на уништувањето на шумите како форма на криминал во животната средина, идентификувајќи ги факторите кои придонесуваат, правните предизвици и превентивните мерки поврзани со овој феномен. Со испитување на перспективите и од професионалците вклучени во заштитата на животната средина и од локалните жители погодени од уништување на шумите, истражувањето ќе обезбеди сеопфатно разбирање на проблемот и

неговите влијанија врз животната средина, економијата и општеството во Малешевскиот регион.

Врз основа на предметот на истражувањето се определени следниве цели на истражувањето:

- Да се идентификуваат и анализираат причините за уништување на шумите во Малешевскиот регион. Односно сите информации за примарните фактори кои придонесуваат за уништување на шумите, вклучително и нелегална сеча, регулаторни предизвици, социо-економски притисоци и празнините во спроведувањето на законите и безбедносните мерки.
- Да се определат перспективите на професионалците за заштита на животната средина, правните експерти и локалните жители за да ги разберете сложеноста и мотивите зад уништувањето на шумите во регионот.
- Да се процени свеста и ставовите на локалните жители кон уништувањето на шумите, од аспект на нивната свесност за еколошките, економските и социјалните влијанија од уништувањето на шумите, штетните ефекти од уништувањето на шумите и нивните мислења за потенцијалните решенија и превентивни мерки.
- Да се оцени ефективноста на постојните правни и регулаторни рамки. Односно, да се процени ефективноста на актуелните закони, политики и практики за спроведување поврзани со заштитата на шумите во Северна Македонија.
- Да се определи увид од професионалци, како што се шумската полиција, судиите и обвинителите, за предизвиците за спроведување и спроведување на законите за животна средина во контекст на шумските злосторства во Малешевскиот регион.
- Да се идентификуваат какви било напори за соработка помеѓу владините агенции, невладините организации и локалните заедници за да се спречи уништувањето на шумите и да се промовира зачувувањето во Малешевскиот регион.
- Да се предложат препораки за зајакнување на заштитата на шумите и намалување на еколошкиот криминал. Односно, да се дефиниараат препораки за подобрување на законските рамки, подобрување на механизмите за спроведување и зголемување на вклученоста на заедницата во зачувувањето на шумите.

- Да се определат стратегии за подигање на јавната свест, промовирање одржливи практики за користење на земјиштето и поттикнување партнерства помеѓу владата, и локалните заедници за ефикасна борба против уништувањето на шумите.

ГЛАВА 7: РЕЗУЛТАТИ, АНАЛИЗИ И ПРОНАОЃАЊА

7.1. Добиени резултати од истражувањето

Првенствено се презентирани резултатите добиени од Прашалник бр.1, наменет за професионалците од дејноста. Истите се табеларно обработени во Ексел и претставени во поединечни графици.

Графикон бр.2 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на нивото на опустошување на шумите во Малешевскиот регион

Во најголем дел, испитаниците одговориле дека постои високо ниво на опустошување на шумите во малешевскиот регион, односно 56% од нив. Следбено, во голем дел, 32% се изјасните дека постои високо ниво на опустошување на овој регион, додека само 12% се изјасниле дека опустошувањето е умерено. Оттука се потврдува негативната состојба на опустошување на шумите во Малешевскиот регион.

Графикон бр.3 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на причините на опустошување на шумите во Малешевскиот регион

Како причини за пустошењето на шумите во Малешевскиот регион, професионалците во најголем обем ги издвојуваат нелегалната сеча (44%) и недоволното спроведување на законите (28%). Додека во помал обем ги издвојуваат екомоските притисоци (16%), корупцијата (8%), недостатокот на јавна свест (4%). Генерално, се потврдува податокот за причите за пустошењето на шумите, иако во поглем обем се очекува застапаноста на корупцијата.

Графикон бр.4 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на актуелните закони и регулативи за борба протув уништување на шумите

Професионалците од областа сметаат дека законите и рекулативите се многу неефикасни (48%) и неефикасни (32%). Додека помал дел одговориле неутрално (16%) и дека имаат некаква ефикасност (4%).Генерално, експертите потврдуваат дека тековните закони, покрај измените сеуште се диференцираат како не доволно добри во контекст на оваа проблематика.

Графикон бр.5 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на главните предизвици со кои се соочуваат институциите во однос на уништувањето на шумите

Како главни предизвици со кои се соочуваат институциите, во најголем дел професионалците ги издвојуваат: ограничените ресурси (32%), правни и регулаторни дупки (20%), недоволна меѓуагенциска координација (20%). Во помал обем ги издвојуваат несоодветната обука и експертиза (12%) и политичкото мешање (12%).

Графикон бр.6 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на улогата на невладините организации при пустошењето на шумите во Малешевскиот регион

Генерално, согласно професионалците од областа, невладините организации немаат улога (52%) во спречувањето на пустошењето на шумите во малишевскиот регион. Ова е негативен податок ако се земе во предвид дека нивните заложби не доволно го даваат потребниот ефект. Следбено, голем дел од нив не се сигурни за нивната улога (24%), односно сметаат дека нивната улога е мала (20%).

Графикон бр.7 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на акциите за спречување на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион

Професионалците во најголем дел сметаат дека зголемувањето на казните за незаконските активности во најголем дел ќе имаат позитивен ефект, односно, оваа акција ја извоиле 40% од испитаниците. Но исто така, 24% од нив ги истакнуваат и зајакнувањето на мерките за извршување. Во помал дел ги издвојуваат зголемувањето на кампањите за подигнување на јавна свест (16%), поддршка за иницијативи за одржливо шумарство (12%) и зголемената вклученост на заедницата (8%). Генерално, може да се заклучи дека постои поделеност во ставовите, што потврдува дека иако имаат различен интензитет на ефикасност, сите акции имаат зналителна важност во подобрувањето на состојбата.

Графикон бр.8 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на нивото на соработка на владините тела и невладините оргсницсвии

Во контекст на нивото на соработка на влдините тела и невладините организации, професионалците во најголем дел го истакнуваат како слабо (40%), односно многу слабо (32%). Додека помал дел од нив сметаат дека постои фер соработка, односно 20%, и дека нивното на соработка е добро 8%. Генерално, слабата соработка е очекувана и дополнително потврдена со одговорите на ова прашање.

Графикон бр.9 – Приказ на мислењето на професионалците во однос дополнителните ресурси за справување со пустошењето на шумите во Малешевскиот регион

Како дополнителни ресурси и поддршка, професионалците ја истакнуваат подобрената технологија на следење 32%, засилените правни рамки 28%, зголеменото финансирање 20%. Сите овие ресурси ќе придонесат за ефикасно справување на еколошките злосторства поврзани со шумите. Исто така, во помал обем ги истакнуваат и напредните програми за обука 8% и иницијативите за ангажман на заедницата 8%.

Графикон бр.10 – Приказ на мислењето на професионалците во однос на степенот во кој заедниците го разбираат влијанието од уништување на шумите

Професионалците во најголем обем сметаат дека локалните заедници лошо го разбираат влијанието врз животната средина од уништувањето на шумите, одосно 32 % од нив. Додека 28% сметаат дека степенот на разбирање е на умерено ниво, односно 20% сметаат дека воопшто не разбираат. Многу е помал делот од нив кои сметаат дека постои добро разбирање, 12%, и оние кои сметаат дека постои многу добро разбирање, 8%.

Десетото прашање се однесува на дополнителните чекори кои треба да ги преземат владата и локалните власти за да се намалат еколошките кривични дела поврзани со уништувањето на шумите. Формата на прашањето е од отворен карактер, а испитаниците ги потенцираат промовирањето на системот на ангажираност преку подигање на јавната свест, воспоставување на обуки и подршки за само справување. Понатаму ги издвојуваат одржливите практики и сертификатите од специјализираните лица, активно вложување во новите технологии за безбедност, инвестирање во пошумување, подобрување на транспарентноста и отчетноста и поттикнување на меѓународни партнерства и споделување знаење и вештини.

Следбено се презентирани резултатите добиени од Прашалник бр.2, наменет за локалните жители во областите на Малешевскиот регион. Истите, исто така се табеларно обработени во Ексел и претставени во поединечни графици.

Графикон бр.11 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на моменталниото ниво на уништување на пумите во Малешевскиот регион

Локалните жители, во најголем дел сметаат дека постои високо ниво на опустошување на шумите во малешевскиот регион, односно 46% од нив. Но исто така, голем дел од нив сметаат дека опустошувањето е многу високо, односно 30% од нив. Додека 17% сметаат дека опустошувањето е умерено, 5% дека е ниско и 2% дека е многу ниско. Генерално, одоговорите на жителите се поклопуваат со добиените одговори на професионалците кои идентично го истакнуваат нивото на опустошување на шумите во малешевскиот регион.

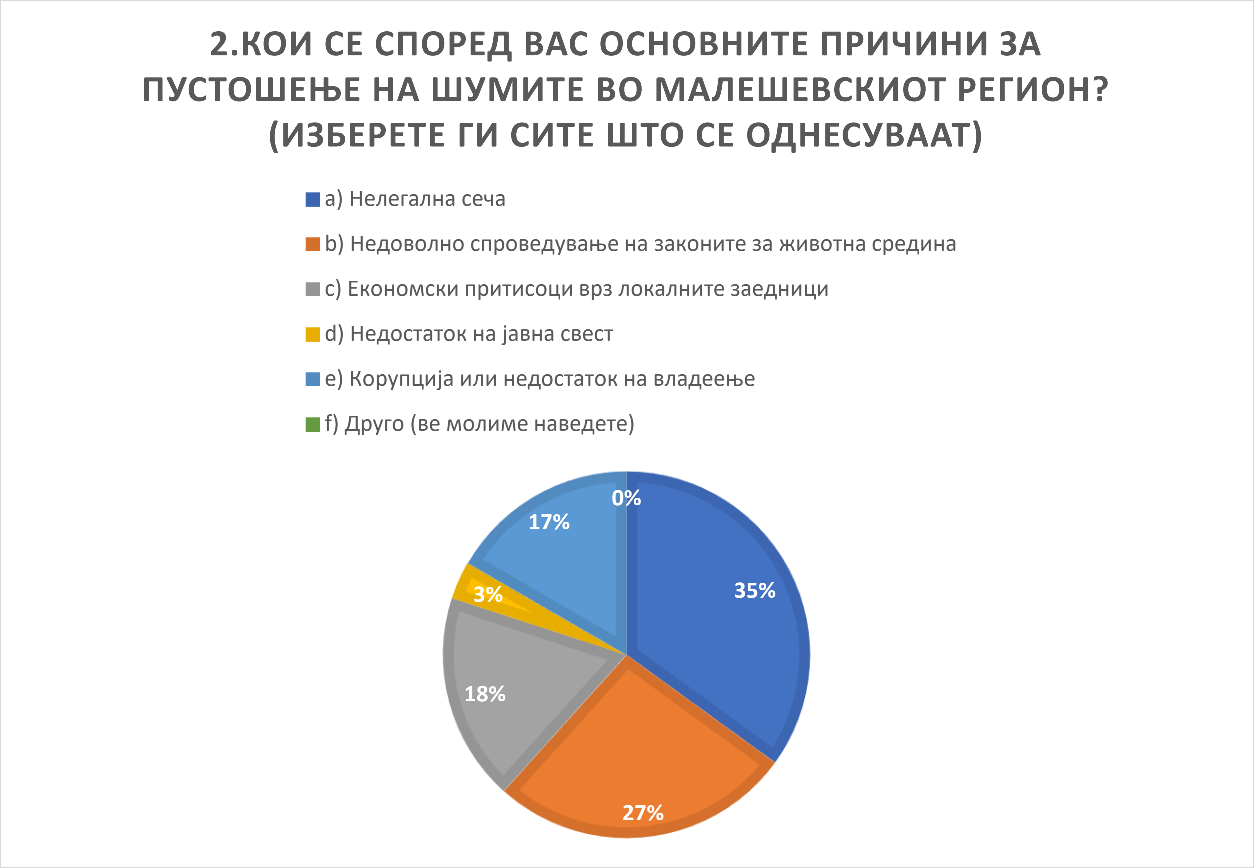

Графикон бр.12 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на причините за уништување на пумите во Малешевскиот регион

Локалните жители во најголем дел сметаат дека нелегалната сеча (35%) и недоволното спроведување на законите (27%) се главни причини за пустошењето на шумите во Малешевскиот регион. Но исто така, дел од нив сметаат дека економските притисоци (18%) и корупцијата (17%) се причина за пистошењето на шумите. Најмал дел од нив го истакнуваат недостатокот најавната свест (3%) како причина за оваа криминална појава.

Графикон бр.13 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на законите и регулативите за борба против уништување на пумите во Малешевскиот регион

Локалните жители во најголем дел сметаат дека актуелните закони и регулативи се многу ниеефиксасни (56%), односно неефикасни (22%). Оттука се потврдува фактот дека законската рамка е несоодветна и не се спроведува во правилен контекст. Во помал дел, локалните жители се неутрални во поглед на ова прашање (12%), или пак сметаат дека законите се ефикасни (7%) и многу ефикасни (3%).

Графикон бр.14 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на причините за уништување на пумите во Малешевскиот регион

Како главни предизвици со кои се соочуваат институциите, локалните жители ги извојуваат правните и регулаторните дупки (35%), ограничените ресурси и финансирање (22%), како и несоодветната обука и експертиза (17%) и политичкото мешање (17%). Многу мал дел ги издвојуваат недоволната меѓуагенциска координација (6%). Генерално, главните предизвици повторно во најголем дел се диференцираат од правен и економско-финансиски контекст, иако во сите предизвици се присутни имаат зналително влијание врз состојбата на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион.

Графикон бр.15 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на улогата на невладините организации во спречивање на пустошењето на шумите

Локалните жители сметаат дека невнадините организации немаат улога (46%) во контекст на спречувањето на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион, односно дека имаат само мала улога (32%). Помал дел од нив не се сигурни за нивната улога (15%), односно сметаат дека имаат умерена улога (7%). И овие податоци се поклопуваат со податоците од истражувањето на професионалците во контекст на пустошењето на шумите во малешевскиот регион.

Графикон бр.16 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на акциите за спрелување на уништувањето на пумите во Малешевскиот регион

Локалните жители сметаат дека зголемувањето на казните за незаконските активности (40%) и зајакнување на мерките за извршување (32%) во најголем дел ќе дадат ефект за спречување на пустошот на шумите во малешевскиот регион. Додека во помал обем, жителите ги истакнуваат и зголемувањето на кампањите за јавна свест (12%) поддршка на иницијативи за одржливо шумарство (8%) и зголемената вклученост на заедниците во зачувувањето (8%) ќе имаат позитивен придонес.

Графикон бр.17 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на соработката на телата во контекст на уништувањето на пумите

Локалните жители, соработката помеѓу владините тела и невладините организации го оценуваат како многу слабо, односно дури 62% од нив го имаат овој став. Додека помал дела од нив сметаат дека постои слабо ниво на нивна соработка (18%). Во најмал дел, локалните жители сметаат дека соработката помеѓу владините тела и невладините организации е добра (10%), односно дека е одлучна (7%) и фер (3%).

Графикон бр.18 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на ресурсите за поддршка на агенциите за спрелување на уништувањето на пумите

Од аспект на дополнителните ресурси или поддршка кои би биле од корист за агенциите за справување со еколошките злосторства поврзани со шумите, локалното население во најголем обем ги издвојуваат засилените правни рамки (37%) и подобрената технологија на следење (25%). Додека во помал дел ги издвојуваат иницијативите за ангажман на заедницата (18%), напредните програми за обука (8%), зголеменото финансирање (12%).

Графикон бр.19 – Приказ на мислењето на локалните жители во однос на влијанието од уништувањето на шумите

Локалните жители од Малешевскиот регион сметаат дека умерено го разбираат влијанието на животната средина врз уништување на шумите (35%), односно дека добро ја разбираат оваа проблематика (27%). Помал дел од нив сметаат дека многу добро го разбираат влијанието 15%), но и дека воопшто не го разбираат (15%). Најмал дел се изјасниле дека лошо го разбираат влијанието на животната средина од уништувањето на шумите (8%).

Десетото прашање има отворена форма и се однесува на сите дополнителни чекори кои треба да преземат владата и локалните власти за да се намалат еколошките злосторства поврзани со уништувањето на шумите. Од перспектива на локалното население, владата и локалните власти треба да дадат приоритет на вклучување на заедниците директно во иницијативите за заштита на шумите и обезбедување одржлива егзистенција. Прво, тие треба да ги подобрат програмите за образование и подигање на свеста кои се однесуваат на важноста на шумите и последиците од уништувањето на шумите врз локалните екосистеми и заедници.

Друг суштински чекор е да се создадат економски алтернативи кои ја намалуваат зависноста на заедницата од активности кои водат до уништување на шумите. Локалните жители исто така ја ценат транспарентноста и вклученоста во процесите на донесување одлуки. Владата треба да воспостави платформи за заедницата да учествува во дискусиите за управување со шумите и прашања поврзани со уништувањето на шумите, давајќи им на локалното население глас во изработката на решенија кои директно влијаат на нивниот регион. Исто така, спроведувањето построги казни за нелегални активности во шумите, во комбинација со јавно достапни механизми за известување ќе ја покаже посветеноста на владата за заштита на овие ресурси. Кога локалните жители чувствуваат дека нивниот глас се слуша и нивните потреби за егзистенција се почитуваат, поверојатно е дека ќе ги поддржат и ќе учествуваат активно во напорите за зачувување, поттикнувајќи одржлив баланс помеѓу економските потреби и заштитата на животната средина.

7.2. Анализи на истражувањето

Од добиените одговори од истражувањето спроведено кон професионалци од дејноста, вклучително и шумска полиција, вработени во Националните шуми, судии, обвинители, претставници од невладини организации фокусирани на еколошки прашања, претставници на општинскиот сектор од Малешевијата и надворешни експерти за еколошки криминал и уништување шуми се добиваат јасни и прецизни одоговри. Првенствено може да се забележи дека во најголем дел сметаат дека нивото на опустошување на шумите во Малешевскиот регион е на високо и многу високо ниво. Помал дел од нив сметаат дека нивото на опустошување е на умерено ниво. Додека никој од нив не смета дека нивото е ниско или многу ниско. Понатаму, професионалците од дејноста во најголем дел сметаат дека нелегалната сеча е основна причина за пустошењето на шумите во Малешевскиот регион. Исто така ги издвојуваат и недоволното спроведување на законите за животна средина, како и економските притисоци врз локалните заедници. Во помал обем како причини се издвојуваат корупцијата и недостатокот од владеењто на правото, како и недостатокот на јавната свест.

Професионалците од областа во најголем дел сметаат дека актуелните закони и регулативи во борбата против уништувањето на шумите во Северна Македонија се многу неефикасни. Следбено сметаат дека се неефикасни, а многу мал процент имаат неутрално

мислење и сметаат дека законите се ефикасни. Како главни предизвици со кои се соочуваат институциите при справувањето на активностите со уништувањето на шумите, професионалците ги издвојуваат ограничените ресурси и финансирањето, недоволната меѓуагенциска координација и правните и регулаторни дупки. Додека во помал дел ги издвојуваат несоодветната обука и експертиза и политичкото мешање. Професионалците од оваа област во најголем дел сметаат дека невладините организации во спречувањето на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион немаат никаква улога. Додека помал дел не се сигурни во нивната улога и сметаат дека немаат никаква улога.

Во контескт на акциите за спречување на пустошот на шумите во Малешевскиот регион, во најголем дел професионалците сметаат дека најефикасна акција е зголемувањето на казните за незаконските активности. Исто така во значителен обем ги издвојуваат и зајакнувањето на мерките за извршување, зголемување на кампањите за јавна свест и поддршката на иницијативи за одржливо шумарство. Додека во помал обем ја издвојуваат акцијата за вклучување на зедницата од аспект на заштита на шумите. Следбено, во најголем дел професионалците сметаат дека е слабо и мнгоу слабо е нивото на соработка меѓу владините тела и невладините организации во борбата против уништувањето на шумите. Додека помал дел од нив сметаат дека постои фер меѓусебна соработа во оваа област. Само мал процент сметаат дека оваа соработка е на добро ниво.

Како дополнителни ресурси или поддршка кои би биле од корист за агенциите во справувањето со еколошките злосторства поврзани со шумите, професионалците во најголем обем ги издвојуваат подобрената технологија за следење, засилените правни рамки и зголеменото финансирање. Додека во помал обем ги издвојуваат напредните програми за обука и иницијативите за ангажманот на заедницата. Од аспект на степенот во кој локалните заедници го разбираат влијанието врз животната средина од уништувањето на шумите, професионалците сметаат дека е на лошо ниво или умерено ниво. Во голем дел сметаат дека воопшто не го разбираат, а во помал дел од нив сметаат дека добро и многу добро го разбираат.

Во контекст на сите дополнителни чекори кои треба да ги преземат владата и локалните власти за да се намалат еколошките кривични дела поврзани со уништувањето на шумите, професионалците потенцираат неколку клучни аспекти. Односно, ги

потенцираат промовирањето на системот на ангажираност преку подигање на јавната свест, воспоставување на обуки и подршки за само справување, воспоставување одржливите практики и сертификатите од специјализираните лица, активно вложување во новите технологии за безбедност, инвестирање во пошумување, подобрување на транспарентноста и отчетноста и поттикнување на меѓународни партнерства и споделување знаење и вештини.

Од добиените одговори од истражувањето спроведено кон локалните жители во областите на Малешевскиот регион погодени од уништување на шумите, првенствено може да се заклучи дека жителите во најголем дел сметаат дека е високо и многу високо нивото на опустошување на шумите во Малешевскиот регион. Помал дел од нив сметаат дека нивото е умерено. Додека многу мал дел од нив сметаат дека нивото е ниско и многу ниско. Во контекст на основните причини за пустошење на шумите во Малешевскиот регион, во најголем дел од лоселното население ги издвојуваат нелегалната сеча и недоволното спроведување на законите. Исто така, во голем дел од нив како причина ги издвојуваат економските притисоци врз локалната заедница, како и корупцијата. Додека во мал дел ја издвојуваат недостатокот на јавната свест.

Во контекст на ефективноста на актуелните закони и регулативи во борбата против уништувањето на шумите во Северна Македонија, локалното население во најголем дел сметаат дека законите се многу неефикасни, односно дека не се ефикасни. Додека во помал дел од нив се неутрални или мислат дека законите се ефикасни. Како главни предизвици со кои се соочуваат институциите при справувањето на активностите со уништувањето на шумите, локалните жители ги издвојуваат правните и регулативните дупки, ограничените ресурси за финансирање, политичкото мешање и несоодветната обука и експертиза. Додека во помал дел ја издвојуваат недоволната меѓуагенциска координација.

Според локалните жители, невладините организации во спречувањето на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион немаат никаква улога, односно имаат многу мала улога. Добар дел од нив не се сигурни во нивната улога. Додека мал дел од нив сметаат дека имаат умерена улога. Во контекст на акциите кои би биле најефективни за спречување на пустошот на шумите во Малешевскиот регион, во најголем дел ги

издвојуваат зголемувањето на казните и зајакнување на мерките за извршување. Следбено ги издвојуваат зголемувањето на кампањите за јавна свест, зголемено вклучување на локалната заедница и поддршката на иницијативите за одржливо шумарство. Локалните жители, новото на соработка меѓу владините тела и невладините организации во борбата против уништувањето на шумите го оценуваат како многу слабо. Помал дел од нив сметаат дека нивото е слабо. Додека најмал дел од нив сметаат дека е фер, добро и одлично нивото на нивната соработка.

Локалните жители како дополнителни ресурси или поддршка кои би биле од корист за агенциите во справувањето со еколошките злосторства поврзани со шумите ги издвојуваат засилените правни рамки и подобрената технологија за следење. Следбено се издвојуваат иницијативите за ангажман на заедницата, како и зголементо финансирање и напредните програми за обука. Во контекст на степенот во кој локалните заедници го разбираат влијанието врз животната средина од уништувањето на шумите, во најголем дел од нив имаат умерено мислење. Додека во поголем обем сметаат дека се умерени, а во мал обем сметаат дека воопшто не ги разбираат, односно дека добро ги разбираат.

Генерално, локалните жители сметаат дека владата и локалните власти треба да дадат приоритет на вклучување на заедниците директно во иницијативите за заштита на шумите и обезбедување одржлива егзистенција. Сметаат дека треба да се создадат економски алтернативи кои ја намалуваат зависноста на заедницата од активности кои водат до уништување на шумите и да се прогресира транспарентност и вклученост во процесите на донесување одлуки. Исто така, спроведувањето построги казни за нелегални активности во шумите, во комбинација со јавно достапни механизми за известување ќе ја покаже посветеноста на владата за заштита на овие ресурси.

ГЛАВА 8: ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

8.1. Заклучни согледувања

Феноменот на еколошки криминал, особено уништувањето на шумите, претставува значаен предизвик во Република Северна Македонија. Оваа студија ги истражи факторите кои придонесуваат за уништување на шумите во Малешевијата, ги анализираше постојните правни и институционални рамки и ги испита улогите на различни засегнати

страни, од владините тела и агенциите за спроведување на законот до локалните заедници. Наодите од ова истражување ја нагласуваат сложеноста на справувањето со еколошкиот криминал во контекст каде што се вкрстуваат економските, социјалните и правните фактори, создавајќи предизвикувачки пејзаж за ефективно управување и зачувување на шумите.

Како едно од најшумените области во Северна Македонија, Малешево доживеа голема нелегална сеча и деградација на земјиштето, што доведе до негативни ефекти врз биолошката разновидност, регулацијата на водите и здравјето на почвата. Овие промени во животната средина, пак, влијаеја на егзистенцијата на локалните заедници кои зависат од шумите за економски активности, како што се земјоделството и туризмот, како и за ресурсите како огревно дрво. Губењето на шумската покривка во овој регион придонесува за ерозија на почвата, намален квалитет на водата и зголемена ранливост на климатските промени, што го прави зачувувањето на шумите клучно за заштита на животната средина и на отпорноста на заедницата.

Истражувањето во овој магистерски труд покажа дека постоечката законска рамка во Северна Македонија, иако се однесува на еколошкиот криминал, има значителни празнини кога станува збор за имплементација и спроведување. Законите за животна средина дизајнирани да ги заштитат шумите од нелегална сеча и други форми на уништување не секогаш се спроведуваат ефективно, делумно поради ограничените ресурси и делумно поради корупцијата во системот. Агенциите за спроведување, како што е шумската полиција, се соочуваат со предизвици во откривањето, гонењето и одвраќањето на незаконските активности, што овозможи уништувањето на шумите да продолжи главно неконтролирано во одредени области.

Дополнително, анализата сугерира дека посилна правна рамка со построги казни за еколошките злосторства, заедно со подобрена примена, би била суштинска мерка за намалување на активностите на нелегалната сеча. Дополнително, рационализираната координација меѓу различните владини агенции и зголемената транспарентност во спроведувањето на законот би можеле да помогнат во зајакнувањето на имплементацијата на законите за заштита на шумите во Малешевијата. Овие промени не само што ќе ги

одвратат нелегалните активности, туку и ќе ја подобрат довербата на јавноста во владините институции одговорни за заштита на животната средина.

Ова истражување ја истакна значајната улога што ја играат социо-економските фактори во поттикнувањето на уништувањето на шумите во Малешевијата. Економските притисоци, како што се сиромаштијата и ограничените можности за вработување, наведуваат некои локални жители да се вклучат или толерираат нелегална сеча како средство за егзистенција. Дополнително, недостатокот на свест за одржливите практики на шумарството ја влошува ситуацијата, бидејќи поединците можеби не ги разбираат целосно долгорочните влијанија од уништувањето на шумите врз животната средина и нивните заедници.

Решавањето на овие социо-економски фактори е од суштинско значење за намалување на еколошкиот криминал. Со обезбедување на алтернативни извори на приход, како што се работни места во екотуризмот или одржливото шумарство, владата може да помогне да се ублажат некои од економските притисоци кои придонесуваат за уништување на шумите. Понатаму, јавните образовни кампањи насочени кон зголемување на свеста за еколошките и социјалните влијанија од уништувањето на шумите може да помогнат да се поттикне културата на зачувување во локалните заедници. Ако жителите ја разберат критичната улога на шумите во нивните животи, тие може да бидат повеќе склони да учествуваат активно во напорите за заштита на шумите.

Еден од најперспективните наоди на ова истражување е потенцијалот на локалните заедници да играат активна улога во зачувувањето на шумите. Многу жители на Малешевијата се директно погодени од уништувањето на шумите и се подготвени да учествуваат во напорите за заштита на нивните природни ресурси. Сепак, недостатокот на структурирани платформи за ангажман на заедницата ја ограничи нивната способност да придонесат значајно во напорите за зачувување.

Поттикнувањето на управувањето со шумите засновано на заедницата може да ги поттикне локалните жители да преземат поактивна улога во зачувувањето на шумите. Програмите што ги вклучуваат членовите на заедницата во следењето и известувањето за незаконски активности не само што ќе им помогнат на агенциите за спроведување, туку и

ќе создадат чувство на заедничка одговорност за заштита на животната средина. Формирањето совети за шуми во заедницата, обезбедувањето финансиски стимулации за одржливи практики за користење на земјиштето и поддршката на локалните иницијативи за зачувување, сето тоа може да придонесе за поотпорен шумски екосистем.

Исто така, ова истражување исто така го истакна потенцијалот технологијата да игра трансформативна улога во управувањето со шумите. Алатките како што се сателитски снимки, надзор со беспилотни летала и Географски информациски системи (ГИС) можат да обезбедат податоци во реално време за шемите на уништување на шумите, овозможувајќи им на властите да реагираат побрзо на активностите на нелегалната сеча. Интеграцијата на таквите технологии во практиките за управување со шумите во Северна Македонија може значително да ги подобри способностите за следење и спроведување. Употребата на технологијата треба да биде придружена со напори за градење капацитети за да се осигури дека локалните агенции за спроведување ги имаат вештините и ресурсите неопходни за ефективно искористување на овие алатки. Програмите за обука за шумската полиција и другите засегнати страни би можеле да го олеснат усвојувањето на напредни технологии, правејќи го управувањето со шумите поефикасно и водено од податоците.

Врз основа на спроведеното истражување, може да се потврди посебната хипотеза „Присуството на организиран криминал и корупција (соработка помеѓу дивите дрвосечачи, корумпирани службеници и други засегнати страни) придонесува за овозможување, помагање и извршување на кривичното дело пустошење шума во Малешевијата. Начинот на спроведување на законите, постапувањето на институциите и благата казнена политика, ги охрабрува сторителите во извршување на кривичното дело Пустошење шума во Малешевијата. Овој податок се потврдува со одговорите на прашањата под број два од истражувањето. Следбено, се потврдува и посебната хипотеза „ Постои корелација помеѓу социо-економските фактори кои придонесуваат за зголемување на сиромаштијата, невработеноста и недостатокот на алтернативни средства за живот и инциденцата на уништување на шумите во Малешевијата“. Од спроведеното истражување се произнесува заклучокот дека постои високо ниво на сиромаштија и невработеност во регионот, постои зависност на локалните заедници од шумските ресурси за опстанок, но и отсуството на алтернативни средства за живот, што ги турка жителите кон учество во нелегални

активности. Оваа хипотеза се потвдува со одговорите од прашањата четири и девет. Исто така, се потврдува и посебната хипотеза „ Начинот на спроведување на законот, постапувањето на институциите и попустливата казнена политика ги поттикнуваат сторителите да го сторат кривичното дело Уништување шуми во Малешевијата“. Всушност, оваа хипотеза се потвдува со произнесените заклучоци дека постои слабото спроведување на постоечките закони за заштита на шумите, лошата координација помеѓу институциите одговорни за следење и регулирање на активностите за сеча и благите казни кои не успеваат да ја спречат дивата сеча, со ниска стапка на гонење и минимални казни за прекршителите. Односно, оваа хипотеза се потврдува со одговорите на прашањата три, шест и осум. Оттука се потврдува и генералната хипотеза „ Со кривичното дело пустошење шума во Малешевскиот регион на Република Северна Македонија, се нарушува природниот биодиверзитет на шумите, се врши голема материјална штета и се уништува шумскиот фонд на нелегален начин“. Всушност, самото истражување го истакнува фактот дека постои губење на биодиверзитетот, постојат финансиски загуби поради нелегална сеча и постојат бројни институционални неуспеси преку нивната улога во овозможување незаконски активности и влошување на деградацијата на животната средина.

8.2. Препораки за идно подобрување на состојбата

За да се одговори на повеќеслојното прашање на уништувањето на шумите во Северна Македонија со фокус на Малешевскиот регион, од истражувањата во магистерсиот труд произлегоа неколку препораки за идно подобрување на состојбата. Тие се:

- ***Зајакнување на правните рамки, зајакнување на спроведувањето на законот и казните:*** Реформа на постоечките закони за животна средина за да се затворат дупките и да се наметнат построги казни за нелегалната сеча. Подобрување на способностите на агенциите за спроведување со обезбедување дополнителни средства, ресурси и програми за обука, осигурувајќи дека тие се подобро опремени за ефективно да се справат со еколошките злосторства. Односно, инвестирање во обука и ресурси за шумската полиција и агенциите за спроведување. Обезбедувањето модерна опрема, како што се беспилотни летала и сателитски

мониторинг, кои ќе овозможат поефективен надзор и откривање на нелегални активности во оддалечените области. Исто така, воспоставување на измени кои ќе ги подобрат постојните закони за животна средина за да се наметнат построги казни за нелегална сеча и поврзани кривични дела. Овие измени треба да имаат за цел да ги одвратат прекршителите и да ја зајакнат пораката дека шумските злосторства се сериозни прекршувања.

- ***Промовирање одржливи алтернативи за живот:*** Развивање програми кои создаваат алтернативни извори на приход за локалните жители, како што се екотуризмот, одржливото земјоделство и шумските производи што не се дрвени. Поддршката на овие иницијативи може да ја намали економската зависност од нелегална сеча и да поттикне одржливи практики. На пример, формирањето групи за мониторинг на заедницата може да го подобри надзорот и да поттикне чувство на одговорност за шумските ресурси кај жителите. Фокусот е да се намалат економските стимулации за нелегална сеча, да се обезбедат алтернативи за локалните заедници
- ***Зголемување на вклученоста на заедницата и јавната свест, и поттикнување на образованието:*** Воспоставување структурирани платформи за ангажман на заедницата, како што се локални шумски совети и програми за волонтерски мониторинг. Спроведување на едукативни кампањи за подигање на свеста за важноста на зачувувањето на шумите, насочени кон училиштата, организациите во заедницата и локалните медиуми. Исто така, развивање едукативни кампањи за подигање на свеста за еколошките и економските трошоци од уништувањето на шумите. Целни училишта, локални организации и медиумски канали да шират информации за одржливите практики и важноста од зачувување на шумите.
- ***Искористување на технолошкиот напредок за следење и собирање податоци:*** Инвестирање во технологија како што се сателитски снимки, беспилотни летала и ГИС за да го подобрите следењето на шумите. Интегрирање на овие алатки во практиките на агенциите за спроведување и обезбедување обука со цел истите да се користат ефективно за откривање и спречување нелегални активности.
- ***Поттикнување на меѓународна соработка и размена на знаење:*** Со оглед на транснационалната природа на еколошкиот криминал, Северна Македонија треба

да соработува со соседните земји и меѓународните организации за справување со мрежите за нелегална сеча и споделување на најдобрите практики за зачувување на шумите. Еколошкиот криминал е глобален проблем, а Северна Македонија може да има корист од партнерствата со соседните земји и меѓународните организации. Колаборативните проекти, програмите за размена на знаење и заедничките напори за спроведување може да помогнат во споделувањето на најдобрите практики и зголемување на капацитетот на земјата да ги заштити своите шуми.

- ***Подобрување на транспарентноста и отчетноста:*** Спроведување транспарентни процеси за следење и известување за активностите за управување со шумите. Пристапот на јавноста до податоците и редовното известување може да помогне во градењето доверба и да ги повикаат институциите на одговорност, намалувајќи ги можностите за корупција.
- ***Проширување на иницијативите за пошумување и обнова***: инвестирање во проекти за пошумување за обновување на деградираните области, особено во региони како Малешевијата. Следбено, потребно е иницирање на партнерства со невладини организации и групи во заедницата за да спроведете активности за садење дрвја кои придонесуваат за секвестрација на јаглерод и обновување на биолошката разновидност.

Генерално, уништувањето на шумите во Малешевијата ги одразува пошироките предизвици во управувањето со животната средина, економската стабилност и отпорноста на заедницата. Додека владата направи напори да ги реши овие прашања, потребни се дополнителни чекори за да се обезбеди одржливо управување со шумските ресурси. Со усвојување на повеќестран пристап кој ги комбинира правните реформи, вклученоста на заедницата, технолошките иновации и меѓународната соработка, Северна Македонија може да направи значајни чекори кон зачувување на своите шуми и борба против еколошкиот криминал. Заштитата на овие вредни екосистеми не е само од суштинско значење за здравјето на животната средина, туку и за благосостојбата на идните генерации.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Albulescu, A.C., Manton, D. Larion, and Angelstam, P. The winding road towards sustain-able forest management in Romania, 1989–2022, 2022
2. Alemagi, D. and Kozak, R.A. Illegal logging in Cameroon: Causes and the path forward. For Policy Econ, 12(8), pp.554–561, 2010
3. Blavascunas, E. Foresters, borders and bark beetles: The future of Europe's last primeval forest. Bloomington: Indiana University Press, 2020
4. Bösch, M. Institutional quality, economic development and logging: a quantitative cross-national analysis. European Journal of Forest Res, 140(5), pp.1049–1064, 2021
5. Bouriaud, L. Causes of illegal logging in central and Eastern Europe. Small-Scale Forest Economics, Management and Policy, 4(3), pp.269–91, 2015
6. Brantingham, P.L. and Brantingham, P.J. Environment, routine, and situation: Toward a pattern theory of crime. In: Routine activity and rational choice (pp. 259–294). Routledge, 2017
7. Buliga, B., and Nichiforel, L. Voluntary forest certification vs stringent legal frameworks: Romania as a case study. Journal of Cleaner Production, 207 (January), pp. 329–42, 2019
8. Cavanagh, C., Vedeld, P. O. and. Tradal, L. T. Securitizing REDD+? Problematising the emerging illegal timber trade and forest carbon interface in East Africa. Geoforum, 60, pp.72–82, 2015
9. Contreras-Hermosilla, A. Law compliance in the forestry sector: an overview. World Bank, Washington, DC, pp. 48, 2012
10. Davidescu, S., and Buzogany, A. Cutting deals: Transnational advocacy networks and the European Union timber regulation at the eastern border. The International Spectator, 56 (3), pp.105–18, 2021
11. Dragovic, N. Ristic, R., Pulzl, H. анд Wolfslehner, B. Natural Resource Management in Southeast Europe: Forest, Soil and Water, 2017
12. Duffy, R. War, by conservation. Geoforum, 69, pp.238–48, 2016
13. Dutta, A. Forest becomes frontline: Conservation and counter-insurgency in a space of violent conflict in Assam, Northeast India. Political Geography, 77:102117, 2020

14. Elvan, O.D. Forest offences in 21st Century Turkey (with the example for the offender and trial period of use of the forests in Istanbul). Int J Law, Crime Justice 42(4), pp.324–339, 2023
15. Gencay, G. and Mercimek, A. Public consciousness and influence of law on forest crimes: Insights from Kastamonu, Turkey. For Policy Econ 106:101978, 2019
16. Global Forest Watch, 2024 (https://www.globalforestwatch.org/map/country/MKD/?mainMap=eyJzaG93QW5hbHlzaXMiOnRydWV9&map=eyIwIjoiZSIsIjEiOiJ5IiwiMiI6IkoiLCIzIjoiaiIsIjQiOiJaIiwiNSI6IlciLCI2IjoiNSIsIjciOiIwIiwiY2VudGVyIjp7ImxhdCI6NDAuODE3NDEwNTcyNTcxMTA2LCJsbmciOjIxLjExODE4NDc2MDg4NzQxfSwiem9vbSI6Ni4xMDUyMzUwODk0MjAxMTYsImNhbkJvdW5kIjpmYWxzZX0%3D)
17. Grant, H., and Le Billon, P. Unrooted responses: Addressing violence against environmental and land defenders. Environment and Planning C: Politics and Space, 39 (1), pp.132–51, 2021
18. Hudson, R. The illegal, the illicit and new geographies of uneven development. Territory, Politics, Governance, 8 (2), pp.161–76, 2020
19. Jacoby, K. Crimes against nature: Squatters, poachers, thieves, and the hidden history of American conservation. Berkeley: University of California Press, 2014
20. Kishor, N. and Belle, A. Does improved governance contribute to sustainable forest management? J Sustain Forestry 19(1-3), pp.55–79, 2021
21. Kitteringham, G. Environmental Crime Control. In The Professional Protection Officer, 151–160. Oxford, England: Butterworth-Heinemann, 2020
22. Lang, Y., Gondo, P., and Moeini-Meybodi, H. Financing sustainable forest management: a key component of sustainable COVID-19 recovery. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Decade of Action, Policy Brief No: 88, 2021
23. Lawrence, A., and Szabo, A. Ethics and culture in the forestry profession: Emergent changes in Romania. Silva Carelica, 49, pp.303–14, 2018
24. Le Billon, P. Peacebuilding and white-collar crime in post-war natural resource sectors. Third World Thematics: A TWQ Journal, 3 (1), pp.80–97, 2018
25. Le Billon, P., and Lujala, P. Environmental and land defenders: Global patterns and determinants of repression. Global Environmental Change, 65:102163, 2020

26. Li, R. Buongiorno, J., Turner, J.A and Zhu, S., and Prestemon, J. Long-term effects of eliminating illegal logging on the world forest industries, trade, and inventory. For Policy Econ, 10(7-8), pp.480–490, 2018
27. Lochner, L. and Moretti, E. The effect of education on crime: Evidence from prison inmates, arrests, and self-reports. Am economic Rev 94(1), pp.155–189, 2014
28. Mahanty, S. Shadow economies and the state: A comparison of cassava and timber networks on the Cambodia-Vietnam frontier. Journal of Contemporary Asia, 49 (2), pp.193–215, 2015
29. Margulies, J. D., Masse, F., and VandeBerg, B. Illicit geographies and contested environments: An introduction. Political Geography, 101:102818, 2023
30. Masse, F. Police power in green: Furthering political ecologies of the state. Political Geography 97:102627, 2022
31. Masse, F., and Lunstrum, E. Accumulation by securitisation: Commercial poaching, neoliberal conservation, and the creation of new wildlife frontiers. Geoforum, 69, pp.227–37, 2016
32. McSweeney, K. Prohibition geographies: Afterword to special issue on "Illicit geographies and contested environments." Political Geography, 101:102835, 2023
33. Milne, S. Cambodia's unofficial regime of extraction: Illicit logging in the shadow of transnational governance and investment. Critical Asian Studies, 47 (2), pp.200–288, 2015
34. Nixon, R. Slow violence and the environmentalism of the poor. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013
35. Opincaru, I. Elements of the institutionalization process of the forest and pasture commons in Romania as particular forms of social economy. Annals of Public and Cooperative Economics, 92 (1), pp.101–18, 2021
36. Ozden, S. and Ayan, S. Forest crimes as a threat to sustainable forest management. Sibirskij Lesnoj Zurnal\Siberian Journal For Science, 4, pp. 49–55, 2016
37. Peluso, N. L., and Vandergeest, P. Political ecologies of war and forests: Counterinsurgencies and the making of national natures. Annals of the Association of American Geographers, 101 (3), pp.587–608, 2021

38. Peluso, N. L., and Vandergeest, P. Writing political forests. Antipode, 52 (4), pp.1083–1103, 2020
39. Peluso, N. L., and Watts, M. Violent environments. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2021
40. Petrova, S. Contesting forest neoliberalization: Recombinant geographies of “illegal” logging in the Balkans. Geoforum, 55, pp.13–21, 2014
41. Setiono, B., and Husein, Y. Fighting forest crime and promoting prudent banking for sustainable forest management. Centre for International Forestry Research (CIFOR) Occasional Paper No, 44, 2015
42. Springer, S., and Le Billon,P. Violence and space: An introduction to the geographies of violence. Political Geography, 52, pp.1–13, 2016
43. Stahl, J. The rents of illegal logging: The mechanisms behind the rush on forest resources in southeast Albania. Conservation and Society, 8 (2), pp.140–50, 2014
44. Thompson, S.T., Magrath, W.B. Preventing logging. For Policy Econ 128:102479, 2021
45. Tsing, A. L. Friction: An ethnography of global connection. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015
46. Van Schendel, W., and Abraham, I. Introduction: The making of illicitness. In Illicit flows and criminal things, Bloomington: Indiana University Press, 2016
47. Vasile, M. Fiefdom forests and authoritarianism: Timber barons and the limits of resistance in the Carpathian Mountains. Geoforum, 106, pp.155–66, 2019
48. Vasile, M., and Iordachescu, A. Forest crisis narratives: Illegal logging, datafication and the conservation frontier in the Romanian Carpathian Mountains. Political Geography 96:102600, 2022
49. Voicu, S., and Vasile, M. Grabbing the commons: Forest rights, capital and legal struggle in the Carpathian Mountains. Political Geography, 98:102718, 2022
50. Watts, M. Frontiers: Authority, precarity, and insurgency at the edge of the state. World Development, 101, pp.477–88, 2018
51. Wilson, L., and Boratto, R. Conservation, wildlife crime, and tough-on-crime policies: Lessons from the criminological literature. Biological Conservation, 251:108810, 2020
52. Woods, K. M., and J. Naimark. Conservation as counterinsurgency: A case of ceasefire in a rebel forest in southeast Myanmar. Political Geography, 83:102251, 2020

53. World Bank. Strengthening forest law enforcement and governance - addressing a systemic constraint to sustainable development. Report No. 36638-GLB. The World Bank, Washington D.C, 2016
54. Андов Р. Криза на екологизмот, стр. 70, 2020
55. Иван Стефановски, Александра Данаиловска, Мила Георгиевска. Пустошење на нашата иднина: Форми/Модели на организиран криминал во бесправната сеча во Република Северна Македонија, COBISS.MK-ID 53041157, 2020 (https://eurothink.mk/wp-content/uploads/2021/02/CIP-FINAL-Izvestaj-Drvokradci-%D0%9C%D0%9A.pdf)
56. Кире Шарламанов. Водич за еколошка антикорупција. ФЛОРОЗОН Центар за еколошка демократија. Скопје, Декември 2023
57. Македонски информативен систем за шумски пожари - Макфис (https://mkffis.cuk.gov.mk/)
58. Марина Малиш Саздовска. Прирачник за истаги кај еколошки кривични дела,Факултет за безбедност, Скопје, 2013
59. Марина Малиш Саздовска, Еколошка криминалистика, стр. 88, 2007
60. МаринаМалиш Саздовска. Пустошење на шумите во Република Македонија. Зборник на трудови од III Конгрес на еколозите на Македонија со меѓународно учество, 06-09.10.2007, Струга, 2008
61. Методија Ангелески и Борис Мургоски. Вовед во криминалистика, Факултет за безбедност, Скопје, 2017
62. Министерство за внатрешни работи (МВР). Проценка на закани од организиран криминал – Среднорочен преглед, 2023
63. Министерство за животна средина и просторно планирање. Шумарство анализа, 2022 (https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2021/01/8_Sumarstvo-spoeno-2022.pdf)
64. Проф. д-р Марина Малиш Саздовска. Анализа на антикорупциската правна рамка во областа на животна средина. , ФЛОРОЗОН Центар за еколошка демократија, Скопје, Декември 2023
65. Р.Македонија. Закон за шумите (Сл. весник на РМ бр. 47/97), чл. 45, 2017

66. РЕФОРД - Регионален центар за шумарство и рурален развој. ФИФА – Борба против нелегални активности во шума. Скопје, 2023
67. Светлана Николоска. Економска криминалистика – коавтор, второ дополнето издание, Скопје, 2008
68. Светлана Николоска. Потребата од финансиски истраги за сторителите на кривични дела против културното наследство во Република Македонија, Зборник на трудови ,,Заштита на културното наследство,, Факултет за безбедност Скопје, 2010
69. Центар за правни истражувања и анализи (ЦПИА). Компаративна анализа на стратегии за справување со еколошки криминал, Скопје, Септември, 2021
70. Швајцарската агенција за развој и соработка. Пилот регионален план за унапредување на шумите во Малешевскиот регион (Берово и Пехчево) со акциски план 2020-2025, Програма за зачувување на природата, 2020
71. Шурбевски, Б. Здравствена состојба на шумите во Малешевско, unpublished. Шумарски факултет, Скопје, 2018

ПРИЛОЗИ

Прашалник бр.1 - Наменет за професионалци во заштита на животната средина, правото, политиката и безбедноста.

Овој прашалник е наменет за вработени во шумската полиција, Националните шуми, судии, обвинители, претставници на невладини организации, претставници на општинскиот сектор од Малешевијата и експерти за еколошки криминал. Има за цел да собере сознанија за причините за уништување на шумите, предизвиците во спроведувањето и стратегиите за превенција.

1.Како би го оцениле моменталното ниво на опустошување на шумите во Малешевскиот регион?

a) Многу високо
b) Високо
c) Умерено
d) Ниско
e) Многу ниско

2.Кои се според вас основните причини за пустошење на шумите во Малешевскиот регион? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Нелегална сеча
b) Недоволно спроведување на законите за животна средина
c) Економски притисоци врз локалните заедници
d) Недостаток на јавна свест
e) Корупција или недостаток на владеење
f) Друго (ве молиме наведете)

3.Колку ги сметате за ефективни актуелните закони и регулативи во борбата против уништувањето на шумите во Северна Македонија?

a) Многу ефикасни
b) Ефикасни
c) Неутрално

d) Неефикасни
e) Многу неефикасни

4.Кои се главните предизвици со кои се соочуваат институциите при справувањето на активностите со уништувањето на шумите? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Ограничени ресурси и финансирање
b) Несоодветна обука или експертиза
c) Недоволна меѓуагенциска координација
d) Правни и регулаторни дупки
e) Политичко мешање
f) Друго (ве молиме наведете)

5.Според Вас, каква улога играат невладините организации во спречувањето на пустошењето на шумите во Малешевскиот регион?

a) Главна улога
b) Умерена улога
c) Мала улога
d) Немаат улога
e) Не сум сигурен

6.Кои акции сметате дека би биле најефективни за спречување на пустошот на шумите во Малешевскиот регион? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Зајакнување на мерките за извршување
b) Зголемување на казните за незаконски активности
c) Зголемување на кампањите за подигање на јавната свест
d) Поддршка на иницијативи за одржливо шумарство
e) Зголемување на вклученоста на заедницата во зачувувањето
f) Друго (ве молиме наведете)

7.Како би го oцениле нивото на соработка меѓу владините тела и невладините организации во борбата против уништувањето на шумите?

a) Одлично
b) Добро
c) Фер
d) Слабо
e) Многу слабо

8.Кои дополнителни ресурси или поддршка би биле од корист за агенциите во справувањето со еколошките злосторства поврзани со шумите? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Зголемено финансирање
b) Засилени правни рамки
c) Напредни програми за обука
d) Подобрена технологија за следење
e) Иницијативи за ангажман на заедницата
f) Друго (ве молиме наведете)

9.До кој степен мислите дека локалните заедници го разбираат влијанието врз животната средина од уништувањето на шумите?

a) Многу добро
b) Добро
c) Умерено
d) Лошо
e) Воопшто не разбираат

Кои дополнителни чекори треба да преземат владата и локалните власти за да се намалат еколошките злосторства поврзани со уништувањето на шумите? (Отворено прашање)

Прашалник бр 2: Наменет за локални жители во Малешевскиот регион

Овој прашалник е дизајниран да ги долови перспективите на локалните жители за уништувањето на шумите во Малешевскиот регион. Ќе собере увид во нивната свест, перцепции и ставови кон зачувувањето и превентивните напори на заштита на шумите од пустошење.

1.Колку сте свесни за моменталната состојба на уништување на шумите во вашето подрачје?

a) Многу сум свесен
b) Свесен сум
c) Донекаде свесен
d) Не сум свесен
e) Воопшто не сум свесен

2.Според Вас, кои се главните причини за пустошење на шумите во Малешевскиот регион? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Активности на нелегална сеча
b) Економски тешкотии
c) Недостаток на спроведување од страна на властите
d) Недоволна свест за влијанието врз животната средина
e) Друго (ве молиме наведете)

3.Колку сте загрижени за влијанијата врз животната средина од уништувањето на шумите врз вашата заедница?

a) Многу сум загрижен
b) Загрижен сум
c) Донекаде загрижен
d) Не сум загрижен
e) Не сум сигурен

4.Кои се негативните влијанија од уништувањето на шумите што ги забележавте во вашата заедница? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Губење на биодиверзитетот
b) Ерозија и деградација на почвата
c) Зголемени поплави
d) Намален пристап до природни ресурси
e) Влијанија врз здравјето
f) Друго (ве молиме наведете)

5.Колку мислите дека активностите на нелегалната сеча придонесуваат за уништување на шумите во вашата област?

a) Во голема мера
b) До одреден степен
c) Во ограничен обем
d) Воопшто не придонесуваат
e) Не сум сигурен

6.Дали сметате дека локалните власти прават доволно за да го спречат уништувањето на шумите во вашата заедница?

a) Да, тие прават доволно
b) Тие прават некои работи, но не доволно
c) Не, тие не прават доволно
d) Не знам

7.Што мислите, какви активности треба да се преземат за да се намали уништувањето на шумите во вашата област? (Изберете ги сите што се однесуваат)

a) Построги закони и прописи
b) Зголемени казните за дива сеча
c) Кампањи за подигање на јавната свест
d) Вклучување на заедницата во заштита на шумите
e) Владини инвестиции во одржливо шумарство
f) Друго (ве молиме наведете)

8.Дали би биле спремни да учествувате во програми за заштита на шумите базирани во заедницата доколку се достапни?

a) Да
b) Не
c) Можеби

9. Како ја оценувате важноста на зачувувањето на шумите за благосостојбата на вашата заедница?

a) Многу важна
b) Важна
c) Умерено важна
d) Не е важна
e) Не сум сигурен

10. Дали имате предлози за тоа како ефикасно да се реши уништувањето на шумите во вашата област?

(Отворено прашање)